

למעלה מאלדום. והרבה הג"ח להשיב עליו (צ"פ חוקת, וצ"פ זלך מהדורא תניינא) והעלה כי עיקר הענין שאלדום היה במקצוע דרומית מזרחית של ארץ ישראל, זאת לפיכך של אדום דרומית של ארץ ישראל, והרבה להר למטה מוננה, וקדם עוד למטה מוננה קלת, ומדבר לין עוד למטה מוננה קלת, וקדם הוא קלה גבול ארץ אדום, ונחקרנו קלת להר ההר, שם מות אהרן ונסעו משם לסבב ארץ אדום, והלכו צדד דרום של ארץ אדום עד שצאו לארצות. וצדדך הזה היה ללמונה ופוטון (ככתוב צ"פ מקעי ל"ג מ"ח מ"ד) וארצות היה צפוף גבול אדום, ולכן לא כחז כאן רק כסיעתו ומהר ההר לארצות, ולא חשיב ללמונה ופוטון לפי שכלליו צדדך זה, ולא חשיב רק שני הקלחות של ארץ אדום, ונסעו מארצות צאלכסון קלת עד שצאו לעיי העצרים, שבהם נגד מדבר מואב, ומואב היה כעין דלת, שאלך מואב נגד המדבר של ארץ אדום, והלך גם צדד לפון של ארץ אדום כרעונה רחבה עד ארץ ישראל. ונסעו מעיי העצרים עד נחל זרד, ונחל זרד היה אלל ארץ מואב נגד גבול לפוני של ארץ אדום, שבהם נגד גבול דרום של ארץ ישראל, וממזרח שלל רלו מואב להניח לעצור ישראל בגבולם, הוכרחו לציבור את נחל זרד, וצאו לנחל ארנון, אשר הוא גבול בין מואב ובין האמרי, ונחל זרד נקרא (צ"פ מקעי ל"ג מ"ח) דיון גד, כי עד שם לקח גד לבן כתיב ציה וערף זרוע אף קדקד, שלקח כמו זרוע, כי עד ארץ מואב אשר לקח סימון לקח כל הרוחב עד הירדן, ואלל ארץ מואב לקח רעונה קלה עד נחל זרד. ושם אלל נחל זרד חמו כל אשכנז דור המדבר, כי שם החמלת גבול ישראל, והם לא יכלו לראות אפילו פירותיה. משם נסעו וצאו מועבר ארנון, וזה נקרא (צ"פ מקעי ל"ג מ"ח) עליון דבלימנה ומתחיל לפרט: (יד) על בן יאמר בספר מלחמות. בני ישראל ונסיעתם. את זהב בסופה. פי' צפוף מדבר אדום שהלכו הכל צמדנר אשר על פני מואב עד שצאו ליהר, והוא הנקרא (צמדנר שלפני זה) נחל זרד, וגם נקרא (צ"פ מקעי) דיון גד. ולכן נקרא והב לשון הב ששם התחיל ארץ ישראל שנתן להם, ושם החמלת יהיה. כי תחלה היו צמדנר מואב, ואחר כך נחל זרד, והוא דיון גד, והוא והב, ופי' והב צפופה סוף המדבר של מואב, נמלא מדבר מואב היה תחלה, ואחר כך הלכו. ואת הנחלים ארנון, והוא עליון דבלימנה. ומשם הלכו אל. (טו) ואשר הנחלים. הוא מקום גבוה נשפכים מונני נחלים, והוא נוטה לער וכן לגבול מואב. וזה נקרא (צ"פ מקעי) הרי העצרים. ואחר לישבת ער, אבל לא לער ענמו, כי ער היה ממואב. וגבול מואב דכאן הוא ערבות מואב צ"פ מקעי. (טז) משם בארה. הוא הנקרא (צ"פ מקעי) ערבות מואב, כי שם נקבע ונעשה צהר, אבל כל ארבעים שנה נתגלגל עומם והיה כמין כלע ועכשיו נעשה כמו צהר, עד שנגנו אחר מיתת מרע"ה. והוא הצהר הנזכר בקדם ונקרא שם מי מריצה, ומפני ענינים אחרים שהזכירו שם לא הזכיר שם רק כאן השירה שנאמרה עליו: (יז) עלי באר. רש"י פירש עלי צהר מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה לפי' לשון המקרא קל והעיקר חסר, גם היה רצוי לומר העלי, ועוד שהתחיל צנח העלי, ופי' צנח שפדוהו כרוה. כי לשון השירה נמשך עד תשלום כל הפרשה עד היסמון (כ"ט ר"ס דלא כרצ"ב) וכל למען תלמדו מתקרי הלשון כי שרש ענה עיקר שרש שתי ארצות ען, ששיפוך אחרון עניני תנועה וטלטול (נע וד, נוע תנוע הארץ) כי העני' והמענה גם הוא אינו אלא הכנעת הדבור והולאתו אל הפועל וכן מלת יען להתייחדות דבר מקצה קדומה (יען אשר עשית הדבר הזה) אינו רק תנועת הדבר המאומר ולאחר אל הפועל וממנה קצה קדומה, וכן מלת למען על המסובב (למען ירצו ייחם) היא תנועת תולדת המסובב ויחלטה אל הפועל מן הקצה. וכן שם מעון על הדירה (מעון קדשך, מעון חנים) ע"ש התנועה, כי הדירה הוא המקום שרוב תנועותיו וטלטוליו לתשמישין שם, וכן שם עין (צעני עין על הארץ) ע"ש התנועה שהוא קל להתנועע צאיר. וכן שם יענה על מין שכי עוף (סעירים, צה יענה, כינים צמדנר) ע"ש אופן תנועתו, שאינו מעופף צאיר כשאר עופות, כי הוא רזה מהר על הארץ ועדי' מרובתה כפייה ומקיימים לה לשחתנוע כי' צהירות עד שחמט לא ישיג אותה עוף המורח, וצמה שאין לה השעפפות צאיר הוטל עליה שם יענה על ענין תנועתה קחם. והוא ענין מוולע בין תעופה העופות ובין הלך שאר צע"מ (ערש"פ) הנה התצאר כי שרש ענה עיקר הוראתו תנועה וטלטול כהרש נעה ומה (ישעיה י"ג) ונעה איים צאלתותיו, טעמו האיים יתנועעו ויתודדו, דומה למען שקדם ושעירים יקדו שמה, וכן כל משצריך ענין (תהלים פ"ח) גלי הים אחס גלגלת והינעו עלי (גערוללטי, גערוללטי) וגלגלון ישמעאל ישמע מלת ענה על העריו והשפיעה, והוא התנועה, וכן ענה צדך כתי (תהלים ל"ח) ע"י טורח הדרכ הכחות טעות והולכות והתנועעו (שווידען) ונקרא צ"פ רבותיו (גטין ע') כשלקן כח. לזה כ"ל שצמלת עני' על המכוון צו תנועה וטלטול, כמו שהמקובל צידיו דבאר של מרים היה סלע שילאו מונני מים על ידי משה והוא היה מתגלגל והלך עם מנחה ישראל בכל מקעיהם, כתי' רש"י ספח"ס כ"ד ד"ה צהר, וצפנת (ל"ה א') קראו רבותיו לצאה של מרים מעין המטלטל (ע"י

דבריו תי"ט פ"ה לזכות מ"ז מ"ט צפי הכזר, וקראו להשתמשים מתיים הן מיימרה דשנת) ועל הכס
 והספלה הזה אמרו בשבתם, ענו לה. חנוכה וסלסול י"ט לה, אכן דומם שמשנעו הוא נח וספק
 במקומו נעשה ע"ד הסלסול נעלה להסלסול ולסלסול אחר נמנה ישראל להזיל מים להם. —
 ומלת עלי הוא מלשון ואת עליה על כלנה, עלה אליהם נחמדה, ענין הסלסול ומשיבות, ואח
 שם דבר עם חוספת י"ד, כמו ולסורקה בני אמור, (עמ"ס נקד"ל מ"ז על עלי היו כלנה) וסעם
 עלי צל ענו לה, חשיבות הנזר ומעלה היא היותה בעלת חנוכה וסלסול (פסל"ט דעם נדונעם,
 ער אחר נעוועגלין). לפי המוצא אין מלת עלי פעל וכן מלת ענו, אבל שניהם שם דבר, זה
 לעלו ומשיבות, זה לחנוכה וסלסול, ומלאנו הכנה חיות שחמונתם כפעלים ויחצארו כשמות
 הזכרתיים בלתי מות (י"ט כ"ב) ואת זכר לא תשכח. ויחצר יל לבאר מלת עלי, על סלסול והגול
 הנזר, זה. מלת על ישומם על קנה הגורעת דבר, על הנדכה אשר נדכו אצ"י, על עזם את
 חורתי, ועל הסוטה הסלסול, ששעם כל אלה ענין קנה כמלת נעבור, יען. וכן שם עליה, ולו
 נחמנו עליה (ש"ד ז') כלומר הסלסולות הסוטה והמקובצים (אורחא, וירקוב) ולא על קנה
 מנשנית לבד, כי לא גם על קנה מנשנית שהוא גבול דבר גשמי וסביו (והללען) ועוללתי נעפר
 קרני (חיו"ט"ו) שפירשוהו גבולתי קדן ראשי נעפר (ע"ס ר"ט צ"ת) ומזה לשון עלי כאן, וסעמו
 גבול הנזר וסביו להחנוכה בכל מקומו ישראל. ואין ספקה שזה מן הכפולים זה מן הספקים,
 כי רבים מן הכפולים והספקים מתדמים בהוראתם, תללו את האכן, הוא הפתקת דבר מוקדמו
 ע"י חנוכה וסביו, גולה אתה ממוקד, הוא ג"כ סוד המתקוות ממוקדו. ולשון ענו לה יל שהוא
 מלשון אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הרבן (סע"ט ז') לזכרות עניה
 בכל אלה אינם כצלי הדבור (אנמואקטען) כי לא מלאת רען האבק, כאילו י"ט לשמים כח שומע
 נקשת הארץ למדד והם ימלאו רענה (נעמאקטען), וסעם ענו לה, י"ט לבאר זה
 כח שומע קול מנקהים מים וימלא רענה. כשראו ישראל דבר נפלא זה, שהדומם אשר נענו לזכר
 נמוקדו, נדלן ה' ימנוע להסתכל עמם בכל מקומם, ויכרחם שאחר שנגה הכחות, נדבר
 נמנה אליו לבד נחן מים בכל זריהם, וי"ט לסלסול הזה כח שומע לענות ולמלאות רען מנקה
 מים, על שתי הנפלאות האלה שוררו ישראל בשבתם ואמרו, עלי צל, ראו מנפלאות תמים דעים,
 צל שהוא דומם ומסתכל (נעוועגלין) האם מ"ן נדונעם!) ענו לה, וי"ט עוד דבר נפלא זו,
 שיוכל לענות ולמלא סען מנקהים (ער נעמאקטען) נעמאקטען. ואף שמתל עלי ענו חמונתם
 כפעלים יחצארו כשמות דברים, ורבים כאלה, וממם ארץ מלחה ולא תשכח, אף שמתל חסד הוא
 עתיד, מכל מקום פירושו כשם דבר כלומר חסד מיושנת (ע"ן ויקרא י"ט ואת זכר לא תשכח,
 ויחצארו חסד לו, דומים רבים לה) ככה עלי ענו אינם פעלים כי לא שומע, עלי כלומר חנוכה
 והגול, ענו כח עניה. ורש"י פירש עלי צל, עלי מתוך הגול והעלי, זריהם אנו להסלסול עלי
 בהעלי, והמדרשים יאמרו, ענו לה, כאילו יאמרו זה לזה לדבר אל הנזר להפלות מים, לפי"ד
 שפיר אחר הנזר צ"ע תחלת הפיר י"ט כאן ואין כאן חשיבות, גם אין צראשית דברים כאלה מעם
 לשנת אל הנזר המעורר לזכר עלי שירה: (י"ח) חפורה שרים. נמנה והאכן (רש"י) ומאחר
 גם נעם נדבי עס, כי צריכים ראיו נדבת נמנה נעמלה נפלאה, אף שהסלסול שם עלי וירצו
 עמו, מכל מקום לא נמנה מלסתכל לזכר חמונים על ישראל להוסיעם מנזר הנעמאקטען, כנע"ס
 צריעקו ממה אל ה': במחוקק. עמי נמנה שנקרא ממוקק (רש"י) ויחן לפרשו על ה"י שנקרא
 עמי הנזר ממוקק (ישע"ה ז') ה' ממוקקו, וסעמו המרים והנדיבים האלה לא עשו כן מרעה
 עמם כי לא נעמלה ה"י, כנחשו שם והכתי צל. (הסך מה נעמלה נפלאה נקדש חלל נדלן ה"י)
 ולפי שנהאור צריעקים ידברו זה היה קדו מאל לזמן נעמלה, שם שם לו חק ונעמלה, לכן
 תלכיהו י"ט נעם ממוקק: במשענחם. נעמלהם (רש"י) בכל המקומות נקרא ממה נמנה, ממה
 אליהם לא נעמלה, ויחן שחצרו כאן את הנמנה נעם נעמלה כדי לכלול זו גם ענין ההכנה
 שפחה נמנה ע"י ה"י צריעקים נזר, כי שרש שפן ישומם נלשון ארמי לענין הכנה דבר נדבר,
 ימלאו כף (ישע"ה י"ט) שרגומו ישומם נעמלה, דומה לזו גם נלשון עברי כי קדשה חסום זה
 נחמסם אחר קרא הכחז לשון הכנה (אנמואקטען) וממה אל כחף י"ט כנרת (מסעי ל"ד י"א) כי
 נעמלה דבר נדבר נדונעם נקרא הכנה, ונעמלה אחר קורא קדשה חסום זה נחמסם אחר ודניקומו
 זו נלשון שפן, ונעמלה נגזל מואז (פוקת כי מ"ז) ע"ס רש"י ותרגום ומה, שפך ונעמלה
 אנו ימנומי, ששמו כלשון חרים את שפך עלי לילאני זו ולהסעידי נעמלה המעמלה לזכר עלי,
 גם כלשון הכתיבה הכנה נעמלה, האם ימנומי, כי ידעתי שהאור וההכנה אינם רק להסעידי
 דרכי לפניך וכאשר י"ט האז את נט מלד להכחו אליו כן תיכריני. נעמלה נעמלה כלל שתי
 הוראות הכנה הנעמלה, ואחר נדברו צפיר על המים הניתן להם נחמלה צריעקים על ידי הכנה

משה, וקיימו למצוה על חסד השם שהגדיל לעשות עמם צבואם לקדם, שלא ילכו למות מעשה להולאת המית, כי גם מדבר משה לזר יעשה להם נס זה. כמים ודברתם אל הסלע, זה שיימנו כלן ומדבר מתנה, כלומר המתנה הגדולה הזאת ניתנה כעת על ידי דבור לזר, כי מקדם ואילך כל פעם שהיו נלכדים למים היה די דבור משה לזר להולאת מים מסלע, מדבר כמו מדברך נאום, ישא מדברותיך — ואף שהם צין צור שצדפים צין צלעל שמקדם ואילך לא נעשה רק עיי משה, מכל מקום דברו עליו בלשון רבים, כדרך המקראות לזר בלשון רבים על יחיד לתפארת, כמו נעשה אדם, אדוני יוסף, ולזה לא אמרו משענתו בלשון יחיד רק משענתם: ומדבר מתנה. ומדבר הגדול שהוא עיי העצבים מדבר מואצ הלך עמם הצאר למתנה, הוא ראשית הישוב, הנקרא נחל אד, גם נקרא דיצון גד, והוא הנקרא בצמר מלחמות והז ונקרא כלן מתנה, כי משה התחלת המתנה שיתן לישראל: (יש) ומתנה נחליאל. הוא נחלי ארנון: ומנחליאל במות. צמות הוא הנקרא בצמר המלחמות אשר הנחלים, וצפ' מקני נקרא הרי העצבים: (ב) ומבמות הגיא. הגיא הוא ערבות מואצ, כי כל אלו המעשות עבר עמם הצאר עד מקע האחרון ושם נשאר הצאר: ונשקפה. כי שם נעמן הצאר, ומלחם הפקנה היה נראה הצאר עי' הישימון, הוא צית הישימות, שכתוב צפ' מקני. ועי' צהריאל צפ' ליהושע ציו א'. וצכת' הגר'א כתב, עי' יאמר בצמר, שהיה להם ספר לזה, את והז, שכתוב שם מה שנטלו ממקוון ועוד וכתב גם זה שנטלו את עיר והז במקום קופה שגדילים קנים שם, ולקחו הנחלים של ארנון, ואשר הנחלים אשר נטה גם כן לקחו. זה כתב לראיה כי ארנון עמלו לא לקחו וכמים בצמר שופטים. ומשם צארה, מחר למעלה למקעות ונקרא עי' מ"ש הכתוב היא הצאר, וכן ומדבר מתנה, שכל מקעות האלה היה צמדצ, ואחר כך נסעו ומדבר למתנה ומתנה גר. והכינו אמר בטרות שירת הצאר, הצאר שהיה להם צמדצ לא הולאת מימיו חמיר דאם כן כשהיו נוסעים ממקום למקום היה משפסם הדרכים צנהרותיו וציאוריו כי נהרות רבות נמשכו ממנו ככתוב (תהלים ע"ח) יצקע נורים צמדצ ויסק כהסומות רבה ויולאת נחלים מסלע ויורד כנהרות מים, ונאמר פתח לזר ויזונו מים הלו בליות נהר, (ומנקרא זה ים כדמות ראי' למ"ש ראי' לשון פי הצאר, שהיה פה מעט לצאר לפתח ולפתוח, מדאמר פתח לזר, שאין לשון זה נוטל רק על פתיחת פה, כמו ופתח הארץ את פיה, וחלו היה צקיעה לזרם היל' לומר צקע לזר, ככתוב השני יצקע נורים וכו' צלרות יאורים צקע, אמנם הכתוב מלמד על צדו שחלה נקע הצור ונגלה פיו (שהיה נכדל צו מעשת י"צ) לדעת ראי', ואחר שנגלה פתח פיו והולאת מימיו, ונעשה נס זה לפרסם כי ים אלהים צישראל המעליא לעשות למעלה מדרך העצב הנהוג, שאם היה מולאת מימיו צלי הפקק מעשה שפתח עד סוף מ' שנה כדרך הנורים הנצקעים, ומולאים מים מדרך צקיעתן צלי פה, היו סבורים שהדבר דומה לנורים הנצקעים צטע, עכשיו שהיה לו נורת פה וכל פעם פתח פיו והולאת מימיו לנורן שעה וחר וסומנו, ידעו כולם שהיא צריאה נפלאה לפרסם יכולת הש"י, והנה צקוק מ' שנה כשפסרו מים אחרי מות מרים, ורבו עם משה וזוהו ה' שידצ אל הסלע, וצטגה הכהו, אצל אשר המעשה הזה טוב לא הכהו אלא דיצר אליו שיתן מימיו ונתן, וכשראו ישראל הכם הגדול הזה שצדצו אל הסלע נותן מימיו, שרו שירה חדשה לה', חור שגלה הכתוב ואמר, ומשם צארה היא הצאר אשר אמר גר' למשה אסף את העם ואתנה להם מים, ואם כן צארה צקוק מ' שנה היה, ועי' מפרסם היא הצאר אשר אמר גר' כלומר זהו עמלו הסלע שאמר ה' למשה שידצ אליו ויתן מימיו, ועל זה אמר אז יציר ישראל את הסירה הזאת. עלי באר ענו לה, מלת עט כמו וענית ואמרת, וכללו אמר צמות השיר, עט לה עלי צאר, כלומר אין לכם לעשות דבר אלא לענות ולדבר אל הצאר ולאמר אליו עלי צאר, כי כדברכם אליה חעלה הצאר לחוך הסלע ותתן מימיה: באר חפרה שרים, זהו מרומנות השיר, כי מדרך העולם שהעצבים יספרו צלרות מים כי היא עזרה קשה, וכאמר ויפתרו עזדי ילמק, ואינו מעשה השרים והגדיצים, וכן הספירה שהיה צבלי צרל וצמקקות לא צמקל יד, לא כן הצאר אשר נתן ה' לנו, לא חלו צה ידים, כ"א משה ואהרן לזו עליו שיתן מימיו, ולכן אמרו צציריהם צאר חפרה שרים כלומר הצאר האז חופרים חותה שרים עמלם, חור עי' משל, שהעמילו דברי פי משה להספירה, שזכו שעל ידי הספירה צלרן יעלו המים כן על דדברי משה, ונדעו העם וגדוליו כדוה לא צבלי גרון כדרך שחופרים צאר חתה, אלא צמקוק צמקנותם, כלומר צמטה האלהים וצמקנותם אשר צידם, כי מקק הוא המלח מדרך ומקק מצין רגליו, חלקת מקק קסון, ומשפנת הוא הכס כמו כל משפן לחם וכל משפן מים גבור ואים מלחמה, ומדבר מתנה, המתנה הזאת היתה לנו ומדבר קדם, עד צואנו אל נחל ארנון צצול מואצ, כי שם חטו על הנחל מקום יצלי מים ולא הולכו עוד לצאר, ויראה עוד כי המקום ששקק שם הצאר הוא אשר קראה צארה, ולא שרו הסירה על

טוב ה' ומקדו, ושנו שמות המקומות שנתנה הנזר. מיימיה, להיות מוסדות עם לנכדו ה' כדרך השיר, כי זהר הכר הפעם הראשון שעלה הנזר בדברי משה ומשם נקעו לארצות, ומשם לעיי העברים, ומשם נחל זר, ומשם לעבר ארצו ולזו פסק, ואלה קראו מדבר, לטורות שבארץ ליה ושמותם עלה הנזר, וכנגד המעט השנים קראו מתנה שהוא מנת חלקיהם, וכנגד השלישית קראו נחליאל שהוא נחלת אל לישראל, וכנגד הרביעית קראו צמות, כדרך והרכבתך על צמותי ארץ, וכנגד החמישית שמו צאריך מואב אמרה שבאה הנזר אל הגיא אשר צבדי מואב, ומאותה הגיא שקטנו ע"פ הישימות שהוא צית הישימות קרוב לארץ ישראל, וכו"ס (צמדצד ל"ג) וישנו על היקדן מבית הישימות עד אל הצל הסיטים צערות מואב; והכל לטורות לה' על סקדו ולהללו על טוובותיו, שהולכים ומתגדלים תמיד ואינם מוסקים, ואינו נדך לדבר כי הוא עושה מאין ים, ולכן יוכל לתת מים צלים, ועל זה אמר וממדבר מתנה שהיה הנזר מנת חלקיהם צמדצד צאריך ליה ושמותה, ואחר שהיה מתנה הגדיל כמו והיה נחלה ולכן קראו נחל אל, ואחר שהיה נחל הגדיל עוד עד תחת גבעות עולם, והכל משל צמות השיר לטורות שהדברים האלהיים נדלים מן הדברים הטבעיים, כי אלה הולכים ומקרים, והאלהיים הולכים ומקפידים: (כב) אעברה בארץ. כתב רש"ל השמות הכוללים המורים על קצוץ יחידים רבים, כעם, לאן, חולתם, פעמים מלאכות קטורים עם פעל צלשון יחיד ופעמים עם פעל צלשון רבים, הלא תראה ונקשתם משם את ה' ומלאה כי תדרשנו ככל לצדך וככל נפשך, תחת צלשון רבים וסיים צלשון יחיד והדבור מוסב על העם; והנראה צו"ל כי המדבר אל הרבים או על הרבים יוכל לדבר צום צלחת תשמי צמינות, אם שידר צמינות היותם אישים הרבה איש איש נדל ומצדיו, ואז יבא הפעל צלשון רבים, ונקשתם משם איש, איש ומכ יטוב צמנובה לדור, ואם שידר צמינות היותם כנוף אחד הכולל חלקים הרבה, ואז יבא הפעל צלשון יחיד כי עם הכלל כלו ידובר ככבוד את ה' אלהים, כי הוא אלהי ישראל בכלל, והוא יגאלם אם יצונו אליו רובם, ורשעי מתי מקפר אשר צקצם צעלים צרוב, זה טעם ומלאה, כי ימלא לכלל האומה ויגאלנה, וכן כי תדרשנו כאשר ידרשנו כלל האומה שהוא רובם; עפ"י הדברים האלה יתבאר לפנינו מה נשתנה סימון מלך האמורי שאתנו לו אעצרה ממלך אדום שאתנו לו נעצרה נא צאריך צלשון רבים, זה כי טעם אעצרה צלשון יחיד, נעצור ציחד כעם אחד כאיש אחד מצרים, וטעם נעצרה ונעצור כי יחידים נפרדים; וטעם המלך הזה כי החסרו ישראל שלא להתגרות מלחמה צאדום אחיהם, על כן הולכו לדבר צלשון רבים למען יתנם לעצור צאדום, ולפיכך אמרו לו נעצרה צלשון רבים כלומר אל תיחד מנשינו כי לא נעצור כיולא לצא הנמצאים לאגודה אחת, אלא כי יחידים נפרדים שהולכים איש לדרכו; ועם הטעם זה עלמו הוכיחו מלת נא לשון צקסה, אבל בסימון שלא החסרו עליו כלל אמרו לו אעצרה צאריך צלשון יחיד, כעדת גבורים הנוקעת יחידו צאגודה אחת, וכן אשר לא קדמו אחתם צלחם ומים היחידים, ואשר שבר עליך את צלעם בן צעור, האומה צכללה כלומר המלך והאקנים: (כד) מארגון, ולא ארצו צכלל: (כו) כי חשבון וגו'. להודיע שפעו כאשר צוה ה' שלא נגעו צמורא אלא סימון ועוד טיפסו: (כז) יאמרו המושלים צעלי מעלים, צאו חשבון, אמרו לכל העולם צאו וראו עיר חשבון, כי חשבון לא היה למואב והיא עיר המלוכה לסימון ואמורי מעולם, ואומרים ראו גדולה עושר היתה הידך שנקנית עתה ר"ל שנתגדל גדולה, ו"ס תצנה ותכונן. ומעו גדולתה כי את גור' ויגרו ונשים וגו' הכל שמות ממונות גדולות ידועות, לכן היא צפת"ם כמו והגרים, אמר חשבון איצד לגרים ולנשים (כת"י הגר"א): (כט) אוי לך מואב יתכן שמתל אוי צמקרה זה אינו מלשון לער וכאז, רק מלשון אוי וגלוה, דהיינו הסכמת המקרה הרע עם המעשה שנעשה, שהרע נאזר וראוי למעשה (נעצרהלך, גענימע), כמו אוי לרשע רע כי גמול דיו יעשה לו (ישעיה ג'), והיינו שהרע נאזר לרשע והיא גמולו ופרי דרכו, וכן אוי להם כי נדדו ממנו (דודע ז'), ואמר למי אוי למי אצוי (משלי כ"ג), מלת אצוי פירו של אוי, שמתל אוי מן אוי ומלת אצוי מן אזה לשון רלון, ופירש המקרה הרע שקרה לו כאלו נעשה צלורו, שהעושה דבר וירוע שימאן ממנו רעה ואעפ"כ אינו נמנע מלעשותו ה"ה כאלו ספך צרעה והיא נאזה לו (רש"ס). —

כב (ג) ויגר, אימת מות קרוי מוגר, מוגרי אל חרב, גורו לכם מפני חרב וכן כלם, ולולא כעם אויב אגור פירש"י לשון אסיפה (רל"ס): בי רב הוא. יודיע הכבוד רשעתם של מואב, אף שראו או שמעו הנבים ונפלאות שנעשו להם צמורים, ואי"ס שנתעו עמים ירגון אילי מואב יאחזונו רעד, צכל זאת לא האמינו היות זה מהשגחה אלקית, אבל היתה יראתם לדבר מנסת היותם רבים, ומשם את משה שמושה מעשה כשפים וצוה ייחיהם, ומנפסר"ל אין כמו אלא צפוי ולזה שלא אל צלעם, שאם היתה יראתם מפני היותם מושגחים וממנו ית', לא ה' כ"כ שומה למשור שקללת צלעם חועיל נגדו ית' (רש"ס): (ד) את כל סביבותינו. כי כאשר ראו שהרגו ישראל את

סיחון ועוג שילאו לקראתם, הסכימו הם להשאיר בתוך מצריהם, ולא תחירורו רק מערי הסירות אשר סביבותיהם כאלו הם חיים יראים תפצת מצריהם ובהם היו צמחים, ואם אין לנו מחייתנים להכות צם, הנה העם הזה ילחמו סביבותינו כלסוף הסוד את ירך הסדה, שאינו לרדך טורח ויגיעה כי לומר דרכו צלמי שום מונע, (הגל): (ח) וישלח מלאכים. מלאך הוא שם חסר למי שנמסר לו להסלים מלחמת זולתו והוא עומד תחתיו ונמקומו, והוא מלשון מלאכה שעוסק במלחמה זולתו (בעשאלטסערקאגער), והנחתו הראשונה על המלכים העליונים והסכלים הנדלים העוסקים במלחמת הצורא ית' צעולמו שצרא, ונעסוף השם נקראו ג"כ הכחות הסודות הטבעיות המונעים על מלחמת הטבע, מלכים, כמו עושה מלאכי רשות ומשתיי אש לוהט (תהלים ק"ד), ונעמק מזה הענין לקרוא ג"כ מלאך כל שליח המושלם בצליחות נכבדות, לעסוק במלחמת המושלם שהיה הוא צעולמו עושה, ואין זו פסיתות וגריעות כבוד למשולם כמו שהוא צענד ומשדח, זה מין הסלים יקרא ג"כ מלאך (אין בעזאנדערער). רש"י: עין הארץ. ת"א עין שמשל לדעתה, והנה הוא דרך גומלם כאלו אין מקום לשמש להאיר על הארץ, כי כולה מכוסה מן העם הזה. ולדעתי היא מלינה נאותה, סיורה על רגלי כמותם, עד שאין עין האדם שולטת לראות קטות הקצון (אונגליצערעזעצאר), וכאלו כמות נחון לגני העין המונעת הראי' מונע, וענין הארץ כמו וכל הארץ צה מצריה (תקן ז') כלומר אנשי הארץ, ותרגום עין הארץ (דאס אינדישע אויג), וקצוב לזה הצטור רז"ל צאמרט מכלתא חתא דרשנ"י (ד' מ"ג ע"ב) דלא יכילו כל מרשון וכל קוסמין למיקס קמיהו, ודא הוא ויכס את עין הארץ: (ו) וקסמים בידם. פירש"י שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי, וזה תימה שצבעם הקוסם לא יהיה עמו כלי תשמישו, גם לא ראיו שהיה לצבעם שום כלי רק הפה, ואמר הראש כי זקני מואב חקני מדין כסאלכו לצבעם לומר לו דברי צלק חסדו שתיקף יקום ללכת עמכם, ולכן לקחו פסילים שלהם עמכם כדי ללוותו צם, כי כן הוא מנהגם כאשר יצא מלך ושר ילכו משדתי האלילים בצפיליהם ללוותו ולכבדו. וזהו וקסמים בידם: (ז) ויבא אלהים. ענינו מוצא דיתרו, אנכי צה אליך צעז הענין, וענין אלהים דענינא עמ"ס צורא ויבא אלהים לדנינאך: (יב) לא תלך עשמה. הנה צפעם הראשון לא הרשה לו ההליכה, וצפעם שני נתן לו רשות ללכת צאמרו ית' קום לך חסם (לקמן כ'). ונצור המפרשים צה, ויל' שאין כאן שנוי צדעת עליון ית', כי ים הפרס גדול צין לשון הליכה המחובר צמלת עמכם, וצין המחובר צמלת חסם, כמ"ס (ס"ט ויחי), צויעלו חסו כל עצדי פרעה, לכן צאמרו ית' אליו לשון לא תלך עמכם, הנה יורה מניעת הליכת הפועלת, שלא ישחקק עמכם תלך כדי למלחות כוונת משאלותם ולשמש צמלת חסם, ועדיין לא נכלל צלשון זה מניעת ההליכה תכל'ה שאלו וכל; אמנם צפעם שנית חסר לו לשון לך חסם, ואין צמשתמות לשון זה היא ההליכה צמלת שאלו צה מועלת כמו למיול ולכבד, ולכן מנע מונע צמירות כל מיני השמדות, כאשר ואלך את הדבר אשר אדבר אליך וגו', וכמ"ס הרע"ם חס לקרוא לך צאו האנשים, חס להוועץ עמך צלצד כענין קריאי העדה וכענין ואקראה לך להודיעני מה אעשה, קום לך חסם להזהירם שלא יחטאו. ע"כ. והודיעתנו המורה כוונתו הרעה, שצאמרת דעתו היתה הסך הלווי, כי אמרה וילך עם שרי מואב, הנה לשון הליכה מחובר צמלת עם, אשר יורה על הליכת המועלת למלא משאלות לצצם ולשמש אותם צקללו את אויביהם וכמה דקדק יצ"ע צתרגומו, כי קום לך חסם חרגם טייל עמיהו, ועל לא תלך עמכם לא תזל, וכן וילך עם שרי מואב חרגם וזל. וזה כי רש"י צסם רז"ל וילך עם שרי מואב לבו כלצם שוה; זה ידענו מלשנא דקרא מללא אמר לשון וילך את שרי מואב כ"א לשון עם; ואין לרדך ללמץ המפרשים צזה. וראה אתה הקורא שגרי לשונות דכרז"ל, צזה דשני נערי עמו דצבעם חז"ל צמדדס למדה תורה דרך ארץ שהיואל לדרך לרדך שנים לשמשו, וצויקת שני נעריו חסו לדצרהם חז"ל למדה תורה ד"א שהיואל לדרך לא ילא צפחות משנים (ערש"י). דייקו צענינא דצבעם מלת לשמשו ולא צענינא לדצרהם, דשט צצצרהם לשון חסו, שאין הורחתו השתתפות והתחברות מועלות ודמות, אמנם צצבעם נאמר לשון עמו אשר יורה כפי המוצא התחברות המועלת ולשמשו; וכן צצאלו חסר (ט"א כ"ח ח') ושני אנשים עמו, לפי שהיו עצדיו משדתיו כמוצא שם כ"ג. וראיתי צל"ל ש"י שחם שני אגדות חלוקות. וא"ל לזה: (כב) כי הולך הוא. שלא הי' ענינו צדרך זה כמי שיוליכיהו חסרים כענין ויקס וילך אחרי, אצל הי' הולך הוא, כצכל הדבר ומשדל מעלמו גדר רלון האל ית', כי לא צאו לקרוא לו לעשה כלל (רש"י), ומדויק צזה מלת הוא: (לג) אולי נשתה מפני. לרש"י מלת חולי כמו לולא וכת"א, אמנם לא מלאמור צכל המקרא צאופן זה, לכן פי' הגר"א כמו שהתנאי חס הי' כן, כי חסר חסר לפני, ואם לא עשתה כן כי חס היתה נטיה מפני ללכת לדרכה, כי עשה וגו'; ולכן צאו השנטיים לפני מפני, עכ"ל. כוונתו כי שרש נטיה עם מלת לפני ציאורו השפלה והורדה למטה, כמו ויע שמים וירד, והיא הרצילה (כידעללססען, הערלונערעזענקען), ונטיה עם מלת

מלח מפני היינו הנסיה ללכת לנדרין או לאשריו (אויסלענקען, אויסווייכען), וסנה צאמרו וסנה לפני היינו הרציה חסות צלעם צעםם שלישי, (וצה מנסר יסורי חסות מנסר סודרי כנסרס מקומות), ואמר אם היטה טוסה מפני ריל שגם צעםם שלישיה היטה טוסה מפני, שהיטה שנה לאסור או לנדרין, או גם אחר הרגתי. וריל לסרש עד' מלח אולי כמו הלוחי, כמו אולי ישל פני, אולי יתן, וכלו קוס אל הנסיי השלישיה צכדי למלח עלה להרנה (וועקן זיל מיר דלך אויסגעוויכען וווארע): גם אחרבה הרגתי. רש"י יסרם לשון המקרא וסראוי גם הרגתי אחרבה. כלומר לא סעכרס בלכד קרלחך כי גם סהרנה; ורלצ"ע כ'. ואחרה החיית. דרך קלרס (מלח גם לעד שמתה הארון אחר שדכרה יעריש), וכן סעםם כלסר הרגתי הרגתי, או הרגתי לכד ואחרס ססיית; סנה לדכריו אחר וייו צמלת ואחרס הוא כמו מלח או, ואין לדכריו סעם, וככר סען פליו רמזין, וסוס צעיניו פירשי, וסוס דכריו לא דיכר הכוזב צמיחת הארון כלל, ואספר ססור מדרך סקנלה. ולדעתי מלח גם פי אדרנה (פיעלמעסר) אשר יורה על ססך, כמלח עשה אל פדסה (כז יידי) גם אחרס חתן צדיקו וצמיס גוי ססמכוון צו סך דעמו סלמר לאנסס וצקסס יול, וסעםם מפלך חתן לו, לא בלכד ססחי מוכרס לעשות למח צדיקו מפלך (ע"ס רש"י), ועדיי יספרס חס סולך לקרלחך (צירסלס), חס סולך לקרלחך (צעמות), גם עמה דכרסס כן הוא (צמקן) יע"ס, וכן כלן מלח גם הוא כלסון אדרנה, חס יורה על סך הדכר הנעשה, כלומר לא הייתי עושה דכר סקטן להיחית הנסמה, אדרנה ססך ודכר יוסר גדול ומה הייתי עושה, אחרס לכד הרגתי ואחרס ססיית (פיעלמעסר דין ווירע איד פערסלאנגן האצען), ואל לסרם לשון המקרא, ומיחת הנסמה סוכרס ג"כ. וסגרלס פי סלס נסמה מפני הרגתי אחרס חיבך ולא סמחתי לך עד מלחמת מדין סססרסו צרי צכרס, חסו כי עמה חס אחרס הרגתי פי אחרס וסגריס וסלססס ססולסס עמד חס כלס הייתי סורס: וסראוי הארון. יס כלן אחרס צניקוד חיצות וסרלסי, ססלליף ססוסס, ומן סרלוי להיות לדי, כמו כל כריו סריס צעמיס (ר"ס צ"ג); וריל ססוי זס יורה סיס צמיס זס סורלס מוכרסנ וסססססס, עכר מן סקל לכסססס, וסכס מן סספסל עיי ו"ו סססך, ר"ל כי פיקר דכריו אל בלעס הי לסלססו על אשר לא סס אל לב ססוייס סגדוליס סססססס לעייו צדך זס עם סססון, וציסר להיחיו סלס סקסססס הי מן סרלוי להיחיו סיימיס אלו לסורוס לו למנסו מדרך הלוח, וכלו רליית סססון חס דכר סמונעס מלכורס סחי ממילא סכס לעורר חס לב בלעס ולסוס לדרך אסור חס פעמי, ולזס צל סלליף ססוסס כמו סעכר ססספסיל סרלסי סרלססי וס"ו מן וסרלסי סססון סרלסי וסרלסס חס גם לך (זל אפללסע מיד דיר געליגס האצען), ועמיס ציילא ע"ס יססני יססי: (לד) ססססי כי לא ידעתי. ססססי לסקסס עורף ס"ל לסוס לזס (רע"ס), כי ידעתי מלשון ידע חס פני סלך (מפלי כ"ז) וסור לסון ססססס וסייס עין לזיס (פיעלמעקסס), וסססס ססססי צמה סלל סמחי לזי על גורל ססוייס סססס לי צדך זס להיחיו כרס מוס סלכ לקרלסי דכר סמונע חס: (לח) ואסס אחר הדכר. למעלה (פ' כ') אחר ואל חס סכר גוי אחרו סעסס, כי מלח איד מלמלס דכר צכר או צלסון מוקיף או צלסון גורס (איינשראנקענדער זאטץ, דלך) ועלל ססס סוסר לצסוק מה ססססיס צססלה (אויספסענדער זאטץ, אלליין) וסעמו כלן ססס ססססי לך ססוס ללכס לא יסי צסלכך סססלס, כי סוק כל סוק מלסךר לכר חס אשר אססס צפיד, כי לפי סעכסיו ככר הי מוסק צדך וקסס לו לסור גלה לו סר זס ססחי מלכר לצמלה, אצל קורס סילל אחר לו וסך חס דכר גוי אחרו סעסס, אחר צלסון איד לסססו ססי סוכר סכרסו לכר מה סירלס אלא ססון מדכריו יסי לדי ג"כ לעשות אחר דכר סירלו הי, לכן אחר לו אחרו סעסס ולא אחרו מדרך, כי אלו גלה לו מיד צססלה ססר לא הי יולא מצינו כלל. (רס"פ): (לז) האמנם. להמפרסס ססיל לסללס או למינעס, ולולי חס גרויניס אסרי היחס רלור' צכצי"ל וסח"ס וסעס סמלה, חס אחר הוא סלסס סוסצ סלל אורכ צכדך, וסח"ל רי"צ' סכקססס סיסל אחר. אסנס לפי"ו לריכס לסוסקיף סססססס או סלמירס, לכן ריל כי ססיל כלן ססיל סגלה גלילי (ס"ל צ') ססי"ל לסמחת סכר, וסעמו צמנת לא אורכ צכדך, סססיף אלו צעייו לומר איד סלין צכר עסרי ססססל לעשות לך יקר וככר כלל כמון, צכל אחר לא הי לך לסמנע מוצח אלי. וצס אחר על כסן מלמסר צכרס פ"ו, כמכס סססו ללח ממונ קלון:

כג (ז) זעמה. זעס ענינו מילוס וכעס וקללה לרעס המפרסס, וכן צסלר ריק מוסורסס רוסז ולוסוס, וכלן מנסו. אונקלס מיוכיין גידישין. וכן עכר חסס (ססלס ע"ס מ"ס) מוסורס מריכוסל, ויצי"ס מנסו כלן לשון זעיר ומינעו, ולא ידעתי כונתס: (ח) הן עם. סססס סמססס איד אחרס סססס עוסס (רש"י מרצוטינו) יללס ספירסו מלח סן לשון סמסס, וככר עורכר

עוררו (כך לך מ"ד ג', מ"ד ז') שממלת הן יתמעטו לטוהר הנאה המורגל בנתינתו, דין הניין
 לי יחסון לא הניין לי, הנהגה לטוהר יהנה כחליטתו, כל הנהגה מן עיהו, והיה טעם המקרא
 שמתח טעם והנאה הוא כשישנו לזדד מורגל ומורשע בלתי מעורר בין מחולקי הדת הגורמים
 להפצית אותם ומשנחת עבודתם, לה מלות הן עם מחזירים במקף: (י) מי מנה עפר יעקב.
 פירשוהו יעקב שהוא רב כעפר, ומספר כמו ולספור, או מי יספר את רבנו; ור"ע פירש את
 כחיהו על הראשונות אחיו אשר עלאו לזו להספיד יעקב כעפר שאין לו חשיבות, כמוי היום
 שאמרתיו הנה עם ילא וגו', כי ודאי ראוי הוא להספידו בשמו, ולמנוח מספר סבוב את רובנו
 יסרכל כלומר להגל אחד מארבעת דגליו, ושיעור הכתוב מי יספור לעפר יעקב, ויש מספר וחשיבות
 אמי' לרובנו יסרכל. ע"כ. ולדעתי מלת מנה הוא מענין ואחריתו יהי' מנון (משלי), שהוא לשון
 חשיבות שורה וגדולה (מנצח בנשלה במלת מן), (ור"ל במכרעני"י (ד' כד) מנה כד"ל וימן
 להם המלך, ומנלות מנות, יחז ליה בנצחא רב ויקרא), ומלת מי ימנע לחשיבות וימרון מעלה,
 כמו שאו מרס עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעי' מ'), וכמ"ס רמ"י (צירא כ"א) מי מלל לאברהם,
 לשון שצח וחשיבות, ראו מי הוא וכמה הוא גדול. ע"ש. וכן כלן מי מנה, יראו הרואים וישמעו
 הסומעים מי הוא זה אשר הגדיל במעלה והרים בחשיבות (זעזעו! ועבר זף הקץ געווירדיגט),
 אם עפר יעקב, ר"ל מומר הבשמי (דאס אינדישע) הוא הגוף אשר צפער יסורו; והטעם גם
 מדרגה זו הספלה שצנני יעקב הרים הוא ית' לימרון מעלה להיות בעצמותו, כי יקדשו את גופם
 העפרי, וימסרו עצמם ממאכלות אסורות ומתאוות זמניות, וישעצדו כל סומעיהם לעזרת עליון,
 ומספר. הוא לדעתי מן אכן ספיר דיחוקאל, לבנת הספיר (בנשלה), ומזה (איוז כ"א) אז ראה
 וימסרה, כלומר שהיה זרה ויקדשה, (וכן גם ליח) מי יספר שחקי' מי עשה את הסומים במומר
 זך ובהיר כזה, וכן ומספר ר"ל הסתרה והסוד (קלארטייט, ריינהייט, זונטליכקייט); את רבנו. ר"ל
 של ארבע יסודות, וטעם המבטוי וראו מי הוא שהרים בחשיבות את מספר רבנו יסרכל, הסתרה
 והסוד של ארבע יסודותיהם (דער פֿיער צעשטאנדעטיילע), שמעריס ומחכים ארבע יסודות
 גופיהם כולם להמרומת מעלה וימרון חשיבות, לא לעניינים פחותים ארליים, עד"מ יסוד העפר
 שבהם שמתצטו להוליד העצמות אינם משמשים להתענז על מיעוט השגת קניינים הארליים, אבל
 יתעלזו וילעערו בחכמית הנער על מיעוט השגתם חכמית האמתיות הרוניות, וכן התאוה המתחללת
 מטבע יסוד הנוים שצאדם לא ישמשהו לתענוגות בני אדם, אבל להשחיות תאוה גדולה לאלהי'
 להחלך בין העומדים בין ה' ולהתענז צורך העליון, וכח הדבור אשר צדק יסודו הנה ישמרו
 הכל פיהם כלום מלכות עליון להם מומלך עליון ולהתקטט ולמחר זו את הנפס לעניי' רוחניים
 אלהיים להשתעשע בלמודי ה' ולהדריך את העם צדקני עליון, ויסוד האש שבגופיהם אשר מנונו
 מדת הגאון ישמשהו להבני' לבס צדקני ה' להיות צוער בראשי אש שלהבת יח להיות נאח אל
 המורה והעזרה. ואחר עפר יעקב ורבע יסרכל, להורות על מדרגת הכוזב, העוזר את יולדו
 וסומע למותיו ע"י כבישת היצר ללמודו וזללמו, ועל מדרגת היסר, שכבר זיכר וטיהר יסודות
 הברות שנגפשו וגופו והמית כל תאוה יצרו עד שמתכוונת נפשו אינו מתאוה עוד אל תאוה בשמיות
 ואין בעצמותו צום סג' תאוה היצר, הראשון בשם יעקב והשני בשם יסרכל יכנה. ואחר אשר
 דבר ממעלה הגדולה שצאומה זו מנחמת עבודתם את יולרם בכל גופיהם ונפשו, התאוה תאוה
 אל גמולם הרוחני העליון ואחר תמות נפשי וגו': (יג) אשם קצחו תראה וכלו לא תראה. מאמר
 וכלו לא תראה כראה מיותר, כי נאמע כבר מן אשם קצחו תראה, ועוד מה שדע בלמודו אשם
 קצחו תראה הלא בפעם ראשון לא ראה ג"כ רק מקל, כמ"ס וירא משם קלה העם, ויראה שבמקום
 שהי' בראשונה לא הי' יכול לראות בכל אופן רק קלה העם, ושאר המקל כלל וכלל לא, ועמה
 הולכו למקום אשר טוב מן הראשון, שבו הי' יכול לראות כל העם, אך לא בפעם אחת רק צד'
 וג' פעמים, כמ"ס ד"מ במדרש המקום הי' רואה מלי הממנה המורחית, ובמערב המקום הי'
 רואה מלי הממנה המעצבית, ח"ש שוב אחקך אל מקום אשר שמוכל לראות הגוי כלו, אבל סוף
 כל סוף לא בפעם אחד שכל סוגות שאחז סונה לא יהי' כך רק ראיית מקל ולא ראיית כלו,
 ומלת אשם לשון סוף כמו אשם ארץ, ור"ל סוף הדבר יולא לענין סותר את המקוים חמלה
 (ענדליך אצער), (רש"י: (יש) לא איש אל ויבז ובן אדם ויתגחם. הוכיז שני תוארים אדם
 איש, והבדיל לבי"א פמימות מיוחד, לזה הכוזב ולזה הנמנה, כי יש הבדל בין שני תוארים אלה,
 כדליתא במכרעני"י (פ' תרומה) תנא בנמה דרגין אחרקי דר כס אדם, גבר, אשם, איש, גדול
 שבוכלס אדם דמתיב ויקרא את שום אדם ציוס הבדלם. ואין כונת מאמר זה שמואר אדם תמיד
 יורה על הצדיק, ומואר איש על רע מעללים, כי הרבה מקראות יורו ההפך, ככתוב זה שלק אדם
 רשע, במות אדם רשע, פדני מעשק אדם, והסוכו ויעקב איש חס, נח איש צדיק, משה איש אלהים;
 ור"ל

יחבל

יאלל כ"א המרי מועצתי ומדוחתי, אמנם המחולק בשם אדם, לריק חתלה לעקר ולשרש שרשי טבעו הרעיש אשר פורס רוח ולענה, ולנטוע מחתיהם שרשים אחריהם להגמית גם עץ החיים אשר ישא פרי הטלמות ואשר יחלל אותם זה וחי זהם לעולם, לכן שרשם עפ"י פעולתם, האים לא יקבל כ"א שר הפירות לפי ששורש נטע טבעו שלא יתקלקלו עליו מידותיו, והאדם יקבל שר עמלו צניע בפיו לעקור שרשיו הרעים ולנטוע מחתיהם שרשים טובים ומנועילים, וע"ז אה"כ מפרי פי אים יטבעו טוב, ירנה האים יטבעו טוב מלך המרי, וגמול ידי אדם ישיג לו, לרונם האדם יקבל גמול יריו שטעה במועל בפיו; דומה לזה אמר איזו, כי פועל אדם ישלם לו וכאורה אים ימלאנו, אמר באדם שיטולס לפי הפועל, שהולך להסתדלות רב לעשות דרך שדש בנפשו אשר זה מקלה לעבודת אלהי, אמנם באים אמר שיקבל שכרו לפי אכחו, כי דרכו מוכן לפניו מנעמו המסכו יותר אל המעלותיות (ובזה יתיישב סתירת מאמרי רבותינו, שהעיר עלי' מהר"י אדר"י, דבחלמוד אמרו במקום שנעלי חסונה עומדים אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד, ובמדרש אמרו ע"פ אשרי אדם לא יספיק לו עון, אר"ש ז"ל מל"ה"ל לני ששחת אמו מים המרים ונמלחם טהורה אמר לפני ז"ל אשרי אימא ששחת מים המרים ונמלחם טהורה אמר ליה אדם אשר אשרי אימא שלא נגרסה לשחוחם כל עיקר, הרי מלך גמור יותר מעולה מנע"ה, ולדברינו נחמא דנגד דריק גמור ספי' מתולדו במדרגת אים, הנע"ה יותר מעולה ממנו, אמנם אם הלדיק בגמור ה' מתולדו במדרגת אדם, אין ספק שהוא יותר מעולה מנעלי חסונה ושפיר נאמר עליו אשרי אדם לא יספיק לו עון), וכן אמר כי לא אים אל ויכזר וכן אדם ויתנחם, כי המחולק בשם אים כיון שמתכצבו נטעם יותר אל המעלותיות, אם הוא יבטיח לחצרו להיטיב עמו אין מן הספק שיסתדל בכל עוז לשמור מולא שפתיו ולשמור מנפשו, כי גם טבעו תכריחו על כך ואין זו חשש מן יתנחם על הכוונה אשר דבר לעשות עם רעהו, אמנם מניעה מנפחן מוכל להולד אשר ממנה יסובב לבגלי מלחם דבריו לטובה, אמנם המחולק בשם אדם כיון שנטיות טבעו יותר נטעם אל הפסיתיות הנה מלבד שאין מנפחם עליו מלך חולת מניעה שסוף ממנו, כי יוכל להיות שיתלד זו מעלמו המניעה מהשלים דבריו, והיא הנפחה שמתרועע כעת עליו נטיית טבעו הפסיתית ותמנעוהו מלשמור מולא שפתיו, ואמר קרא שאין זו ית' פשם ספרון הנפחון אשר לאים והוא הכזר ר"ל ההפסק והספרון היכולת (כמו לא יכזר מנימיו) וע"ז כי לא אים אל ויכזר, וכן אין זו ית' פשם ספרון נפחון אשר יטעו באדם והוא הנפחה, וע"ז וכן אדם ויתנחם, ובמנחות ע"פ מחמתו (ל"א כ) וזר"ש חתם הכרעה ידבר עור נחם הענין; (כא) ל"א הבי"ש, ענין ההכטה היא לרש"י הראיה הצדקה, וענין הראיה יורה על הראיה הפשוטה, והראיה הצדקה אשר עליה יורה לשון הצעה היא, אם ע"ל הכוונה, שמתכוון לראות ראיה צדקה, ואפשר שלא מתקיים ממשצתו (שעינו), ואם ע"ל התולדה שרואה ראיה בפועל (והאחרונה) ; מן ההכטה ע"ל הכוונה לראות, אמר הצע נח המניעה, והניעו אחרי משה, והניע אל נחם הנפוחה, דהיינו הכוונה לראות היטב, ואח"ל שעינו ההסתכלות והכוונה היתירה לאזינם שצנעים, דמסוס כך אמר לשון הצעה, שכוונת הראיה מעוררת לכוונה אל אזינם שצנעים, וכן במקומות שנסמך ראה להניע, כגון ויבט המלפתי וירא את דוד (ט"ז ד), ויבט ארנון וירא (ד"ה א), הכוונה שמתכוון לראות היטב ועלמה לו שראה, אם אביע אליך ואם ארדך (מ"ב ג'), היינו לא זו אף זו שלא מתכוון לראותך ראיה צדקה גם לא ארדך ראיה שפוטית, ושמוטי הגסה על ראיה צדקה בפועל ותמונת ה' יביע (במדבר י"ב), דהיינו שרואה חמונתו ית' ראיה צדקה בפועל, לא כשאר הנביאים שאינם רואים ראיה צדקה אע"פ שמתכוונים להם (עמ"ש נח), ומה הולך עין הלא יביע דהיינו רואה ראיה צדקה, ואביעו כפלאות מתורבת שראה היטב, וכן לא הביע אף ציעקב אין הכוונה שלא נחכוון לראות, שכלום יש נשואות פנים צדק, אבל ענינו שמתכוון לראות ודקדק אחריו אבל לא מלא כלום : (כב) בחפשות ראם לו, להמפרשים דמורו ית' לראש שהוא מתקין והאמין צמיות, והוא לבצר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, ואין נדק לזה, דהא אינו מוסב על הש"י אבל על מזרים, ורנה לומר הוליאם משעצור ע"פ מזרים אף שהיה לו מזרים מוקף וסחך כתופעות רש, ומזינו על מזרים לשון יחיד ולשון זכר, ואמר מזרים אנוס מפני ישראל, וירא ישראל מזרים מות וכהנה במקויות כרנה, וכו"פ דרי"א ויתכן שהוא מוסב על ישראל, כאמנם כן צדקה כשזכר ישראל הוא מעלן ומתוונתם : (כג) נחש וגו' קסם, מרין דרגין אינו, קסם תליה בעובדא, נחש לא תליה בעובדא אלא באסתכלותא ובמלה דפומא (מכרענ"ג צקוהי ק"ב ז') : (כד) הן העם, תיב"ע יסידאם הוא עמא דקין, פי' מלה סן אחר, דומה ללשון יוני שקורין לאחד הן, כבנסהדרין ע"ז ז' :

כד (ב) רוח אלהים. עלה בלבו שלא יקללם (כע"י) כיון שאין אחר ותהי עליו שום חמירה כמו דאין שנאמר ואמר אליו למדנו שאין ותהי עליו רוח אלהים בעבור שום חמירה

אמירה, אלא לוותר שמה עליו רוח אלהים שעלה בלבו שלא לקבל עוד שמתחלה היחה זו רוח שמינית הפכית לרוח האלהית והיה מתחלל לקבלם, אשר עתה נחשפה מתשכחו לרוח אלהית שלא לקבלם (ר"ס) ואזנקלם חרגם רוח אלהים רוח נבואה, וכח"ס הגר"א שנשעת זכרה היה צמדתה רוח הקדש. אמנם צמדתה צ"ל (ד' ר"א ז') אשר ותיב עליו על ישראל, וכ"כ דעת המלמוד (צ"ד ד' ב') ראויין הללו שחשדה שכינה עליהם, ע"ש בחוספת, וטעמו וירא כי ישראל זוכן לשפיו. גם ראה כי רוח אלהים היחה על ישראל: (ד' מחזה שדי. שדי יש דעות שונות צניאור שם זה, יש שפירשוהו מנזרת ד', אני הוא שים די באלהותי לכל זרים, והס"ן שמוסית נזרת מנלת אשר, וצא צפת"ח כמו צגסם הוא צמר, עד שקמתי דבורה; וי"א אותו מנזרת שודד שהוא מנלת שמים זיכלתו הגדולה, והס"ן שרשיה; ור"ל (צ"ר ממין ס"י ז') פליגי זאת, ו"א אני הוא אל שדי אני הוא שאמרתי לעולמי די שאלולי שאמרתי להם די עד עכשיו היו נותחים וסולכים, וי"א אני הוא שאין העולם ומלואו כדי לאלהותי, עקילום חרגם בלשון יורוי לשון נחמי וצלתי נכון להפסד, יע"ס. הנה אלה ישרשוו מפסד די ואלה ישרשוו מפסד שודד, כי צעזור שהוא נחמי וצלתי נפסד הוא משודד המערכות חלוטי הכח ומעוזהים להפסד, ור"א ר"ע וארא טען על זה כי אין ראוי לכנותו ית' בחולד צלתי נאות שהוא חאר למעול וחומץ, צלום שודד יציאו. גם מנלת אין ראוי אליו ית', כי אין אחד מערכותיו עושה עמו מלחמה לשיאמר עליו שהוא מנלת אותם, וצמקן (מ"ג י"ד) הרביצ רש"י שני הפירושים יחד, שפי שדי צנתינת רחמיו וכדי היכולת צידו; ויש מצעלי לשון שפי מענק שדים ורחם, והמכוון זו לפי"א לא המכלכל כל, והיא ג"כ דעת רז"ל כי אמרו צמדתה צ"י פי פקודי (ד' רז"ו ע"ג) כדון שדים נכונו ואחמולין מכל טוב לספקא ולאחזא כולא וכו' ואחמולין נגו רשיונו עלאה כדון אקרא וכו' ואל שדי, וזהו אסתפק כל עלמא כד אחזרי וכו'. כדון אשר לעלמא די הא ספוקא לאחזא מניה עלמא ולאחמולין. וכן מלאתי צגסם הגאון רבינו סעדי' שחרגם שדי בלשון ערב אלכפי ר"ל המוספיק, ולפי"א יש לחרגמו (דבר אללנגינגעדע), וכן הרצ המקובל ר"י גיקסיליא בן' שערי אורה חזן, שדי ממנו נמשך הכח והשלמות והשפע וכו', עד שיאמר די, ולפיכך אר"ל (צמדיה) שדי טצו אמרתי לעולמי די, ואף על פי שמשמע מזה שאמרו שם שהיה העולם מרחיב עלמו והולך עד שאמר לו די, העיקר הפנימי הוא כי צמדת אל שדי הוא כותן מוח לכל זרים וזרים ומשלט צרכותיו עד שיצלו שפתותיהם מלומר די, וכל הצרכות והמוצות למלאות לורך כל זרים על ידי אל שדי הם, כאמרו ואל שדי יצרך אותך ויפסק וירכץ: (י"ג) אותו אדבר. הנה מעם ראשון אשר ישים אלהים צפי אותו אדבר (כ"ג ל"א), ששם היה מכוון להרדיע שהנבואה אינה צאה אליו מאל עלמו אלא מלון הש"י, ולזה אמר היכול אוכל דבר מלומה אשר ישים אלהי צפי אותו אדבר, ונפעם שני אמר (כ"ג ט"ז) אותו אשר לדרך, כי שם הציג על מאמר צלק לקוב חויצי לקחתוך והנה צרכת פי' ולא היה לך לוותר הצרכה, אף שהנבואה מהש"י עד שאיך יכול לקבל, על כל פנים לא היה לך לצרכם, לכן הציג אותו אשר לדרך, שאני לריך לדרך ולשומר מאמר הש"י, ונפעם שלישי (למ"ד) אשר כל אשר יצרך ה' אותו אעשה, תפוצה על מה שאמר צלק גם קוב לא תקצנו דעל כל פנים לא היה לך לקבלם ולא לצרכם והציג אותו אעשה, אני מוכרת לעשות מה שצדק, ונפעם הרביעיית אשר שחרה לו בצלק ומשג עליו שמלגו ומפג יקיים דברי השם, הציג צלעם לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות פוצה או רעה מלצי, הנה שאין זו כח לילך נגד רלונו ית', והזכיר הדבור והעשיה שצנתיים לא יוכל להחנג נגד רלון המלוא עליו, מדברי הגר"א: (י"ד) לכה איעצך אשר יעשה. לרש"י הוא מקרא קלר, איענך להכשילם ואומר לך מה שיהם עתידים להרע למואז צאחרית הימים, ורש"ש אמר איענך סתם ולא פירש דברי העלם מפני יראתו והמחוק צמקרא איענך כדי שמה שיעשה לעמך לא יעשה עמה כי אם צאחרית הימים ותלום יהיה ציונך; ולעמתי עלה ענינו גם כן הרמיה, כמו עולה ענינו (מעלי ט"ז) שחרגמו רוח צעניו, וכן איעלה עליך עיני (תהלים ל"ב) פירש"י ארמנו לך צעניו, וטעמו כחן ארדיעך צמח אשר יעשה העם הזה לעמך, וכח"ס ומחץ פלחי מואז: (י"ז) וקרקך כל בני שח. רש"י פי' על כל האומות. ולא ידעתי למה לא יאמר כל בני אדם, ועוד למה סזר והזכיר עמלקי וקני. ואמר הר"ס מלת שח מה מנזרת ומסופי שח, וקרא לעמון ומואז בני שח ר"ל בני עובדי השמות שלהם. שפועים צמח שפוערים עמלם לפעור, וקרה מענה מלצ"ע:

בד, (א) ויחל העם ויצמד ישראל. יראה מצני ישראל עם היותם צמטים מקום היותם עמד מעמם צם ולא פנו אל רהבים, אמנם העם הספוחים הערב רצ שהיו עממם הם סזרו לסורם והלכו אחרי היותם, ומה נמשכו גם אחרי אלהיהן, כי היו קוראות אותן לזכרי אלהיהן שיהיו מושלמותם המגואל לא שיעבדום, ואחרי שהיו שם נמשכו גם כן להסתחות לאלהיהן, כי אלהות הרבה היה להם כדרכם, טכ"א עוצד לאלוהו, ואחר כך נפלו ישראל צעצית ע"א, חסן ויגמך

וילמד ישראל פ"י נחמנד לערנר רב צענין צעל פטור, כי תמחר האלימים עשוי עמכם היו חסר
אמנם זה טעם נחמנד פאין דזה עברה וחלי הוא מורה לבזוזה, אמנם טעם דזה ממשר עשברתם
בדך (כ"ט יפה): (ר) קח וגו' והוקע אותם. ראשי העם לשפוט את העובדים, והוקע אותם את
העובדים (כ"ט סנהדרין ל"ט). ויתכן לומר שיקח את ראשי העם מן המוטלים להוקע אותם,
וצה כל שאר העם ישמעו ויכחו מלעבוד עוד צמירא שפסוקים שבהם מדוים (כ"ט). ונמ"ד
ליתא ראשי העם חלו על שלא מיסו בעובדים, וכ"ל צמירא צמירא (שמות ד"ג ז') רש"י עמא דידעו
ולא תמו לטעמא דקדמיתא: והוקע אותם. הוא חלי כמו שמיני צנני שאלו (כ"ט סנהדרין
ל"ד ז') ולשון הוקע פירש"י (ירמיה ו' ח' יחזקאל כ"ב י"ז) הוקע לשון סבור ותקיעה עץ צלחן
הוא, ע"ס. נראה דעמו לחבר הוקע עם חקע, ותקיעתו יחד צמקום נאמן, שענינו סבור דבר
על ידי נעילה. אמנם פירוש זה יתכן עם צנני שאלו פסיו תלויים ועומדים שבהם מדשים ממואלי
י"ט ראשון פ"ט עד מואלי י"ט אחרון פ"ט (ע"ס צילקוט) ושיך לתקרי תלייתם ענין סבור פסיו
תחזירים צעץ זמן רב, אבל תליית מורה שאין תהיהן אותו כלל על הפך דלמד קושר ואחד
תהיה כדי לקיים מלחם תליית בלדד (סנהדרין י"ז ז') ח"ך יתכן לקרוא חלי' כו ע"ס פטור,
כמעט ענין העין מלחם תחזירנו על הפך, ואפשר שדעת רש"י דעמו צנני שאלו לא חסו על
לא תלין מעטם, דלמחרת (במות ע"ט) מוטע שמתקרא אות חסו מן הסורה ויתקדש עם שמים
צמירא, נראה נמי לא חסו על לא תלין, וקלה דייק לישנא דקרא הכי, שאמר והוקע גזר השמים
שיתפרסם העונם. ואם נוסף עוד לומר, דמהך טעמא לא דייקו גם צאופן החלי', צהקפת ידיו
זו ע"ג זו ולחלות צדידי (כמעט) דסנהדרין י"ז) כ"ל כדרך שהמלכות עושה לחלות צלחן, ח"כ
יהיה לנו טעם מרומם שהולא הכתוב ענין החלי' בלשון הוקעה להורות גם על אופן החלי' שהיה
מן הצלח, כי קוע בלשון חרמי חלח, מתמסם קועי' דמא (חולין כ"ט), אי קועיד לזוגא (ע"ל
כ"ט) ואפשר דמעטם זה פניה. המקרא כאן ולא חסו ותלייתם אותם כמו שאמר בתלית מורה
ותלית אותו על עץ, להורות בלשון הוקע על שפשתה בלחם מתפטר נחלים. והדבר נר"ך ציבור,
ודע דצ"ע מרובם הוקע לל"ז, ואונקלוס מרגם וקטול: (י"א) בקאון את קאמאי. צמקום את נקמתי
צקטו את הקף שיהי לי לקרף כל לשון קנאה הוא המתחמה לנקום נקמת דבר (כ"ט), אמנם
להרמק מורה מנוחה כאלה ממנו ית', יש לפרש לשון קנאה צו ית' ע"ד אסרת, והוא, ואלו
שדמו הנציחים מערכות הרשעים עם הכהנים למערכות פ"ג עם הכסף, וכן כליון הרשעים ענין
פסרים קראו הנציחים ד"ע לשון לירוף, כמו שפירש ירוקם הכסף ע"י הסרת הפסג והפסולת
ממנו כן ציבור וכליון הרשעים ענין הכהנים הם נפארים טהורים חקוקים, כל ילמוד ומעשיהם
הרעים: וזה וכלי (ישעיה א') ואלרוך כבוד סגיד כלומר אכלה ממך המורדים והפושעים, וכן
(אריה י"ג) ולרשעים כלרוך את הכסף, ובדרך כלל על הסרת כלמי ראויים ענין הראויים אשר
(שופטים ז') ואלרענו לך עם, והוא דמיון אמתי, כי כמו שהמלך צהקת הפסג והפסולת אין
עיקר כוונתו לחדדו מלד עלמו כ"ל אמנם רק ללייחא הכסף פטור ומזוקק, ככה אין תכלית כוונתו
ית' צאצור הרשעים מלד עלמם לנקום דהם כ"ל אמנם תכלית המכוון ממנו ית' הוא לצרם מן
העולם כל יישיעו את אחריים ופשתה נרעם מתשנותיהם הרעות גם צמירא ויחברו דצרכיהם
הרעים, וכן העונשים הנאים על האדם אינם מלד הנקמה תלילה כ"ל לטעור ולנרעו כל יוסף
להרעיע ומהה אשר (משלי י"ז) מלרך לכסף וכור לזהב וטוען לבות ה' ר"ל כל כוונתו ית' ציפוריו
הוא לצמון כלל ולבדר אותו להיות פטור ונקי מכל פטא כל פטרם ותפשתו צו הרע יחבר, דמיון
לירוף הכסף והזהב, שאינו צעצור הפסג והפסולת מלד עלמו רק מציחית הכסף והזהב, וכענין
שאמר (ח"כ) צמני כזה חלל, והנה עם לירוף מתורגם צמני קנאה, ויתנאו לירוף מתורגם
ויקני' לקנא, וכן הצורך צהב יקרענו (ע' ערך קן) והוא מלה עברית, כי (צדכא ז' כ"ה) הנה
אנשים פירש"י הם הצורכים, ואפשר שפירש"י זה אשר (יחזקאל ח' סלל הקנאה פי' פסל
שעשהו הצורך, והוסף המקנה ר"ל המכשים והוא לשון גפול על לשון, ויתכן שעל כוונה זו אשר
(יחזל ז') ויקנא ה' לחלו ויחמול על עמו, ענין ויקנא לחלו ישר את הארץ שהיא כצד מזוקק
ומלרך מתלחם העונשים וראוי לרשעים ולחמלה, ולזה ח"כ ע"ס ויקנא לחלו ויחס על עמי
(ע"ס כ"ט), ומה יש לבאר מלה קנאה האומר ממנו ית' (ישעיה ט"ו), כי אשר שדבר מתפושט
הצדיקים אשר מפלת הרשעים, חסם ואמר. קנאה ה"ל תעשה זאת, ירנה לטעור ית' מתלבש
צמח הקנאה שהוא ללרך ולטער את הצדיקים לבלי היות מקומם לרשעים צמירא. (וינחן צן
עוראל הנין לשון קנאה כצמח מקומות ענין כעם ומהה, ולכן פניה צמירא לתרגם צמירא
דה' לבזות מתעצב דה'), יש להנין ד"ל לשון וקנא את אשתו (באמר צ"ט פוטס) שהוא לחלו
ענין מתחלה, שמתרה לה צמני פדים אל תמחרי עם אדם פלוני, כי כוונת האדם שפניה האשה
פטורה

סוהרם ונקיה מכל חטא, זקוקה ולרשות מלהצאית ריחה בהסמרה נאמרתם עם אית אחר, כי
 צוה תוריד כבודו ותוליד לבו על צניה, ויהיה וקנא את אשתו, רותה לנרץ אשתו לססיר ממנה
 חלאת וביג הסעד (רין), סערהלכטעלעם ערהאלטען; ואפשר שמה הענין הוא לשון קנאה הכאמר
 צדקל (צולל) ותקנא רמל נאחמה וכתיב רמל קנאה נמעשים ספונים, אמרה לולא שלדקס מומי
 לא אהה לצנים, כלומר יתחסה לנאחמה זכך וסוחר הנמעשים יותר מומה, כי עלתה עלי' נעטולותי
 המזוקקים ולרופים צדק, אשר מקנאם אהה למדי צדק, ואת נפשה האשמים הדקת נעטולה לא
 אהה לצנים, לכן נקשה מיעקב לתת לה צנים משפחה חתמה, שהוה היה המזון נאחמה חתלה
 הנה לי צנים (עומים); וכן משה למדת ענותותו הגדולה לא שיער נפשוו היותו זוכה אל הכנאה
 מלד מעשיו, רק החזיק את כל חס מישראל ראוי למעלה זו, לכן נאמר לו יהושע לכלוא את
 אלדד ומידד נאחמה השיצ אליו. המקנא אתה לי, כלומר החפשוז לייחס לי לצד זכך וסוחר
 המעשים, עד שמהל זקוק ולירוק פעולותי אני ראוי לנבואה. וכן כח נמעשה זמרי היתה מומתו
 ית' לכלות הרעם הוה ולנפשו מן העולם לצלי חמפשו אדם תחתיו היותו לכלל ישראל, הנה ציעור
 הרעם הוה כדי להחזיק כלל הומוה נעסרת הזיקוק והלירוק קנא. קנאיתי, רמל הלירוק שהיה
 ראוי לעשות מלדי, על זה אמר נקנאו את קנאיתי נאחמה. הוא הגדיל לעשות הלירוק לעסר את
 ישראל מה שהיה מוטל עלי לעשות. ולפי המצוה צוה יהיה עם קנא דומה לשאר שמות המהפכות
 כמו כצט כצט שמהל שלמה. כן קנא נקא, כי מלאתו עמר נקא (לניאל ז') וכן (יונה ח', יואל ד')
 דם נקיא נכתב צלילי; (יב) רבן אמור. יצ'ע חרגס אמר ליה, כי היה ראוי אמור לו, ולי נראה
 שאין מלת אמור לשון הולאת דברים צפה (זאגען) כיא לשון התנאיות ורוממות (עומפארעבענען)
 כמו האומיד הוה, אמור לאלהים (תהלים ס"ו) לפי שמינתם היה מצוה מלד היותו צן נחו של
 פוטיאל שהיה עובר בגללים, ולכצת המעשה הנפלא שזכו אחר להתרומם למעלה כהונה, לזה אמר
 חתלה דדרך כלל, לכן אמור. לכצת מעשה נפלא כהה ההתנאיות ראוי (הלירוק עומפארעבענען)
 ואחר כך מוצא ענין ההתנאיות כגני נחת לו הוה. מלת אמור הוא מקור חף שהספיל צעיר
 וישמע לשם פעל (נאמען וערצ'י) כמו עשה נדקס ומשפט (משלי ל"ח) נעטעמו עמיית, כן אמור
 טעמו אמירה. ואין כח לשון קר נמקרא: את בריתי שלום. ערמי, ורצ'ם אמר ע"ד הפשוט
 הצניחו צצרת שלום שלא יפחד מחסי זמרי שלא יקנוו נקמות. ומה יהיה שזכו על זה אמר
 והיה לו ג' שהכונה תהיה לו נחית. ולי נראה מלת שלום נגזר מפעל שלם שסוראחו שלימות
 ותמימות הדבר, כשנמלא כלו כמו שראוי להיות ולא חסר מומנו כלום (פאללעקמענען) ורצותיו
 הצניחו על שלמות הגוף צלתי מוס, אמור (קדושין ס"ו ז') שלום כמו שלם דהרין קטיעא.
 ולהיות שהחורה צמיתיה חציא אל תכלית שלמות הנפשיות אמר שלמה עלי' (משלי ג') וכל
 נחיתותיה שלום. ואמר נספרי על וישם לך שלום, זה שלום חורה, ולסיותו הוא ית' השלם נאחמה
 צכל מיני שלמות, מחולד צסם שלום, ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו') ואמר (עצת י' ז') השם
 גופיה חקרי שלום. והנה הכונה העליונה ית' היא שישלמו צדקאיו ונפרט מין האדם, שישמש כל
 כוחותיו הגשמיות והנפשיות להפעלות מומדנה שפלה שהוה צס אל מדרגה יותר עליונה, וצגעי
 אל מדרגה זו המכוון צו, היא היא שלמותו, שצוה הוא שלם חמים שאין חסר לו עוד, והשגת
 שלמות זה יש לו מדרגות שונות, צני נח ישיגו שלמותם צצצט מלות שנלכו, וכשאינו משתדל לקיימם
 הוא מחוסר השלמות המכוון צלירתו, וכשיקיימם הוא שלם לפי מדרגתו צצריאס, על שלמות זה
 אמר (דברי כ"י) וקראת אלי' לשלום, שהוא כולל צין שלום המדעי הנלך למצרת צני אדם, צין
 שלום הנפשי, הס ז' המלות המוטלות עליהם לשלמותם, כי מחויבים לקבל עליהם ז' מלות צני
 נח, כמצוה שס. — וכן הישראלי צעור שלא קיים מלות מן המלות המוטלות עליו הוא חסר השלמות
 המיועד לישראלי, וצקיימו אותה הוא שלם. והכהן חף שקיים כל המלות המוטלות על ישראל, כל
 שלא קיים גם המלות המוטלות עליו כהונתו, הוא מחוסר שלמות נפשו, כי מלות החורה יש לשם
 סדר מיוחד כפי הכנת נפשו, ואדון כל ית' חקק מלותיו לפי ערך ומדרגת הנפש, ידע כי זרע
 חסין נפשות מוכסרות צכות יקרות צציעור רצ יותר מכל שאר זרע ישראל, לכן הצדילם לעצרתו
 צמלות יתירות על כל ישראל, והם מקצילות נגד נפשותיהם המוטלות צמדנה יותר מישראל. והנה
 סינתם טרם עשותו פעולה זו הכצרת לא היה מלד נפשו רק צמדנה ישראל שלא היתה הכנה
 צנפשו להשתלם יותר, ועל ידי מעשה זו נחעלה צנפשו מומדנה ישראל, והשתנה תכונת נפשו
 להפעלות ולהיות שלם יותר להיות כהן להשם, וקיים מלות המוטלות על הכהן הוא שלמותו כלומר
 שלמות נפשו, כי לפי ערך תכונת נפשו כעת, אם יחסרו קיים מלות כהונה הוא חסרון לפי גודל
 ערכת נפשו: (יג) ויכפר על בני ישראל. צעטוהו הנקמה לעיני כולם כדי שיכופר להם על שלא
 מיימו צעטעים ולכן הוא ראוי להכונה פולם אשר צה יכפר צעט: (שו) ראש אומות. כל קנן

כ" (ג) וידבר אותם לאמר מבן. **פי** העביר אותם לפני זה אח"כ שאמרו ויגידו כל פקעיהם אשר הם בני עשרים (לעצם זה פאָרשטעלען אַנגרענען פֿאַן נוואַלדיג יאָהר), וידבר

ਨਿਰਾ

והא שכתב לשעצם חלקים, כי שני מנות נטלו נחלתם ומצד לירדן, וכן בני יוסף נחמה ואפרים
 אינם נחשבים רק לאחד כמ"ס אלף בני יוסף (יהושע י"ד) נחמה לי נחלה גורל אחד ותצל
 אחד. וכן שמעון וזוי לא נטלו חלק בחצר משה קללת יעקב, רק לשמעון אחד חלקם ציפק
 דהיינו שיעול חלק בחוך שצט אשר, ולזוי אחד חלקם ציפק דהיינו שיעול חלק בחוך שצט אשר
 רק נפץ על פני כל אחי מעט מזה ומעט מזה. ולשצט ציפקין לא היו לריכס לחתוך לו חלק,
 כי ידוע הי' להם נחלתם שציהמ"ק יהי' בחלקו, כמ"ס יעקב ציפקין וזא יעקב ציפקין יאכל וגו'
 דתרגמוו צלרע"י תפרי שכינתא צלחמכתי יתבני מקדשא וכו'. וכן משה אחד עליו חספ עליו כל
 היום וגו' שחמור עליו (מגלה כ"ו) שהי' ציפקין הלדיק מלשער עליו בכל יום ללבוש לפיכך זכה
 ונעשה אומצין לשכינה, ופי' הגר"א למה שחמור צ' מקומות שרחה השכינה בשילה וזו וגבעון
 וצית עולמים, ובכלם לא שרחה אלא בשצט ציפקין, כי ציפקין ראה השכינה חסא צלחמכתי צציהמ"ק
 שהוא צית עולמים, והי' מלשער על מקלת המצות שחמור צלחמכתי, לכן זכה שנעשה אומצין, חס'י
 צציהמכתי השכינה אומצין דהיינו בשילה וזו וגבעון שהיה צס לשי שעה, זכה ב"צ שהיה
 צלחמכתי, ובגבולין דיהושע חמאל רחצ בגול ציפקין הי' כל רחצ הארץ שצין יהודה ואפרים, בגול
 דרחמי שלו עם בגול נפוינת של יהודה, ושם היה ירושלם והי' לשני השצנים חלק צה, ובגול
 נפוינת של ציפקין דרחמי של אפרים נפוינת זה צה, ושם היה שילה צלחמכתי חס'י חס'י
 הי' צו חלק (פרש"י יהושע י"ח י"ד) וכן חמאל שצט ציפקין בכלל חמור צציהמכתי יהודה וקרא על
 שם יהודה, מכל זה מנחש צלחמכתי של ציפקין הי' מיוחד לו מיי קדס, לכן לא הי' לריכס לחתוך
 לו חלקו, ולא נשאר כ"ז שציה חלקים. חמנס לכל זה חס'י לריכס חס נאמר שחמכתי הארץ
 לשציה חלקים הי' מיד צחמלת חלוקת הארץ, אכל חס נאמר שחמכתי זו היה חס'י שצכר לקחו
 צני יהודה וצני יוסף חלקם, הדברים כמסמין, שלא הי' צחמלת רק לשציה חלקים, כמנחש שם
 ציהושע (י"ח הי') והחמלקו אחיו לשציה חלקים, (ושם י"ט) ויכתבוהו לערים לשציה חלקים:
 (נח) אשר ילדה אותה. לא הזכיר שם יולדתה דרך קלה (רש"י), וכן רש"י הוסיף אשתו
 יולדתה, ולולי שרש"י צ' הישר (וישצ) ששם אשת לוי הי' עדינה צת יעקב צן יקטן צן עזרי,
 הייתי חומר שאין המקרא קלר, אכל אשת לוי היה נקראת צס אחותה, וכשם עותי (דה"א ח'),
 ונעזרה ח'; והפסר שהיו לו שתי נשים שם האחת עדינה ושם השנית אחותה, או שנעשה שם
 עדינה צס אחת ויהיה מן אחת צוקר, לשון כייסא וציהא, ונקראת ע"ס הנאורע שילדתה צחמלת
 כייסא וציהא למנרים, ואין טענה מנפיק הי'א, כי דגושים מנאלו הרבה מינות שהם לדעת המפרשים
 רק לחמלת הקריאה, ומנאלו שם איה (צדה"א ח' ח') וצתורה הוא צו"י צרה"א ואיה (וישלם ל"ו
 כ"ד) וכן חזקתם וצ"ע חממיהו צו"י, ע"ס רש"י, ומחמלת ים לכמו אלה פעמים כמנפיק:
 כן (ג) אבינו מת במדבר. רש"י הוא מקושט, רש"י מן המעפילים הי' (רש"י) וצמכרש"י (צלק
 ר"ס) מת צמדבר, וכי חמכין לא מיתו צמדבר דהכא רש"י ל"י ואמר דהי' מת
 צמדבר והוא אלק וצצן מיתו צמדבר וכו', מנחש חמרי דהוא מקושט, ומנחש חמרי הכי, ואכל הכי
 חלימל וכו' ללשחך הוה ללא נטר פומי ומלוי לקבלל דמשה ועלי כחצ וימת עם רב מישכאל
 (חוקת כ"א) וצגין דחצ צמדבר צמלולל לגני משה, חמיצו דמשה חמרי דצצו, וצגין כך קריצו
 לקמי דמשה ולפסור וכל הכחמין וכל רש"י חצין ולא חלילו עם משה אלא לקמייסו וכו', כיון דחמל
 משה כך מיד חמפסר משה מן דינא, ה"ד (שם כ"ז) ויקרב משה חס מנפסין לפני ה' אומר משה לא חמחזי לי
 דינא דא וכו', מת צמדבר צמלולל דפומי, ע"כ, מירשו צמדבר לשון דבור כמו ומדברך נאום (שם"ס
 ד) יסא מדכחמין, ע"ס רש"י, ומנכס על מה שנאמר שם צחמלת, וידבר העם צלחמכתי וצמשה, כי
 דכרו צה וכן: על ה' בעדת קרה. שהי' דינס שיצמד ממונס צמנס שהחממנס מרש"י צחמור
 סורו נח מנל חמלי החממנס הרשעים האלה ואל חגעו בכל אשר להם פן חמסו, וכן דורו צדיני
 שמים כמ"ס וחס כל הרשע. כי בחמאו מת. לא הי' עונם חמאו אלא סימנס לא שיצמד ממונס
 מן הידרשים (רש"י): (א) ואם אין וגו' ונחמם. כלומר חמרי שהייתם רגלים לחת נחמלנו למי שהוא
 שחור, אז חס אין חמרי לחציו, הקרוב אליו מנפסמחו יסא חס נחמלנו: לשאור. כאן כמו לחציו,
 כי מלת שחור הוא חמל מנפסך כהמכרפות החלק אל הכל, והאז וסגן מנפסרפס וצ"ל, ואם הכן
 שהוא חלק חציו הכחמל חמל מות חציו נקרא שחור, כמו לבלתי שים לחמי שם ושחמלת (ש"ס
 י"ד ז) ככה יקרא האז שחור כשנחמל הוא לבדו חמל מיתת צו הכפסור צלא צן וצח, ומנחש
 הוא דחמל וצחמל הם נקראים שחור זה לזה כחמור (חמרי י"ח י"ז) ערות אשה וצחמל שחמל הכה,
 וצרי"י חמור חמל חמל צדק כלל כי חס נשאר הקרוב אליו וחמ"י חמרי למנו ולחציו וגו',
 מנחש שהאז נקרא שחור לבט (ומ"ס [צצ"כ ק"ט צ'] דשחור זה האז מדכחמין שחור חצין הוא,
 שהוא דכר חמנס דשם חממל האז דכר חמרי, וצרי חמרי"י ציפיו דחוקה מאד, ולולי דמחממל

הייתי אומר שטעות נפל בפרשים וב"ל, מזה דשאר זה האז דכתיב לשאר ולכזי, אינא שאר
 זו האם דכתיב לשאר לאמו ע"כ. והוא קרא דר"ע אומר ה"ל. ורמיא להרשע"ם שנתעורר ע"ז
 (כ"ג ק"ס ז' ד"ה דמיא ונתחם) כי אחר דרשח התלמוד שאר אצ"ק היא, הציג קרא כ"ל לשאר
 הקרוב אליו לאמו ולכזי, ע"כ, אמנם כעת כ"ל דרשח התלמוד משאר אצ"ק הוא פשוט מאל, וכתב
 וכתב"ם צ"ח אצ"ק י"ח י"ג. והד"ק נותן שצמיחת הבן צ"ל שום זרע שאין קרוב אליו יותר מאליו
 הרחוק ליוצא, ואחר שצוהו בקרא שאפי' המה ואפי' אפי' המה יירשורו ממילא ירעי שאפי' המה
 עצמו קדם להם, כי הם אינם זוכין צירושא אפי'הם וכן אפי'הם רק מכת האז שהם צ"ח ואפי'הם
 לכן לא הזכיר קרא צירושא ירשח האז את צ"ח, רק דרך גדרא הזכירו צמאמר ונתחם את נחלתו
 לשאר, ונעמו שחם אין אחים לאזי אחר שכבר היו רואים לתת הנחלה לשאר והוא אצ"ק, אז
 שאר קרובי משפחתו יירשורו; פעל אחים לאזי אחר שכבר היו רואים לתת הנחלה לשאר והוא אצ"ק, אז
 (אז"ז י"ד) שפי' אחר שחלש ימות, והוא כאן פעל תנאי (קאזינוקטיק), כאדכעם איבר לו בעצמן
 געהאצט האטעטעט; ויש למד ג"כ מלת לשאר לאשמו, כי אשת האיש נקראת שאר, כי האיש
 עם אשתו הו' בשר אחד והיא חצי בשרו פלגא דגופי, וצמות אישה היא כחלק הגשמי מן ההכל,
 לכן נקראת שאר, ועוד כי היא הגורמת לצעלה השם והשארית צהוליה לו צנים, ואין למד
 לשאר להרשח הגוף שאזי תכלה פעולת הגמינה לישה"ג שאזי, כמו ויתן לו את מערת המכפלה,
 אזל הוא למד הקין ישה"ג שמונו, כלמ"ד לעדך ליעקב שפי' של עבדך של יעקב, ה"ל לשאר
 של שאר, וטעם. נחלתו לשאר. צ"ח נחלת עצמו שצ"ח לו ע"י קין וירשורו מאחזיו, צ"ח שהם
 נכסים של שאר, כלומר שירש נכסי אשתו אחר שמתה עליו, ומלת את משמרת לשים. כאלו אחר
 את נחלתו את לשאר, ועל שפי' מיני הנכסים הללו אחר קרא ונתחם להקדוש אליו משפחתו,
 ולמד לשאר משמרת לשים, ומרגום. ונתחם את נחלתו לשאר הקרוב אליו (ז"ל איינגעם ערצנו,
 זיינער פרייט אנגעפארגעטע פערמאנגען, זאלטן איבר בעצמן און זיינען פערוואנדטען), ואפי' שכל
 קרא נכסי שאר עם נחלת עצמו להורישם לאחרים, חזר להודיע צאיה דרך זכר נכסי אשתו עד
 שיש לו כח להורישם לאחרים, ע"כ. שהצגל ירש את אשתו. וי"ו של ירש כו"ז דבר אל צ"ח
 ירשורו, וי"ו צמקום ש"ן ש"ס, ה"ל שירש אשתו, ומלת אחר ירשנה צכ"ח הפעלים רק מלת
 הכ"ח אשתו, וירשורו צ"ח שהוא ירש אשתו ואין היא ירשת אותו, שהכ"ח כולל הכל, והמלות יורו
 על הפרט וממלאם כל מה דאפשר. כעצור צשלם צצוראם. והצצור כי צכל מד מהיך פירושם
 מתיישב המקרא על מכונו, כי אם תפרשו לפי הכוונה הפשוטה וכפי הגרסה בהשקפה ראשונה
 ה"ל ד' לומר. ונתחם את נחלתו להקדוש אליו משפחתו. ומלשון זה כבר היינו יודעים אל מי
 נתן הנחלה, ולמה זה הוסיף לנו הכך תחלת חיצות. לשאר ירש אשתו. שהם נוספות לגמרי,
 אמנם לפי המצור יורו לנו צ"ח קדר הנחלה, אם שהאז ירש את צ"ח, אם שהצגל ירש את
 אשתו. והכך מרמי פירוש דקרא למדתי מד"ל, שאמר (כ"ג ק"כ) לשאר זה האז מלמד שהאז
 קודם לכל, והם (ק"א ז') שאר זו אשתו מלמד שהצגל ירש את אשתו, וירש אשתו הוא ירש
 אשתו ואין היא ירשת אותו; וצ"ח שם בתלמוד לשון. גורעין ועוסיפין. ככלל ג"כ מאמר צעלי
 הלשון, "מלה אמת משרתת לשינים", וצכלל זה מלת את משמרת גם להקדוש; ויותר כראה לומר
 שאות וי"ו שצמלת נחלתו הוא צמקום מלת של, כמו ומיתו ארץ צבראשית, שמוכונו ומית של ארץ
 כמע"כ, וטעם נחלתו לשאר נחלה של לשאר. וכמה דחוקים דברי הרשעים שם צ"ח צמה דאמרי
 בתלמוד, קראי שלא כסדרן כתיבי, כאלו היתה כוונת התלמוד לעקור חיצות המקרא ממוקדום
 ולהוסיפם צמקום אחר ולהוסיף צמקרא, אם אין לו שאר ונתחם את נחלתו לאש"ח. ו' ע"ד ונתחם
 את נחלתו לשאר לאו אדכתיב לעיל מני' ואם אין אחים לאזי קאי אלא מלתא צאפי נפשה היא
 יע"כ, ואין הדעת מתיישבת בדבריו, והמלת ירה דרכו שאין דעת רז"ל לעקם עליה, היא המקראות
 כ"ל ליישנם על מונס כראוי, ורע להרשעים דירושא הצגל את אשתו לאו דלוריתא, איך דרשה
 דשאר זו אשתו אינו כ"ל אשכנחא, והעיקר דלמי שאר הנחלה על ירשח האז, והנה לכוין דרשה
 זו יותר על פשוט לשון המקרא כראה דמאמר ונתחם את נחלתו לשאר אינו משמרת התנאי
 להודיע שצאין אחים לאז שיתנו הנחלה לשאר, אזל הוא חלק התנאי, ואינו צ"ח רק ללמדנו טעם
 נתינת הנחלה לאפי' המה או לאפי' אפי' המה האומר מקודם, וילמדנו שאין אלו ראויים לצ"ח לנחלה
 זו רק מל שחם שאר לאפי' המה, כי הבן מצוהר מעצמו שהוא נקרא שאר לאפי', וכן אפי' אפי'
 נקרא שאר לאפי' מעדות הכתוב עדות אשתו אצ"ק לא תגלה כי שאר אצ"ק היא, הנה כמו שהאחות
 נקראת שאר לאפי' ככה האם לאפי', וכיון שלמדנו מזה שאפי' המה וכן את אפי' המה אינם צאים
 לנחלתו רק מל שחם שאר לאפי' המה, זה מל שהוא צ"ח אפי' המה, ח"ה מל שהוא אפי' אפי' המה,
 ממילא ידענו שכתבתי המה עצמו מי צמיחת צ"ח הוא הראשון לנחלתו, אף כשנזכר דהיינו אפי' המה
 הוא

הוא סי, וכע"כ כמים לו אם לאז הסי צמיחתו, ומה האז עליו הוא הקדש להם, כי ירושת
 אם המה, וכן ירושת אם אבי המה לינה מלך עלמם רק מכה אבי המה, וכיון שהוא צעלמו מי
 לפנינו הכה הוא הקדש להם, לפי"ז טעם המקרא. ואם אין אחים לאזיו ונתחם את נחלתו לשאריו,
 כלומר אם אין אחים צדדי שחולק לקיים נחיתת הנחלה למי שהוא שאר לאזי המה, שאין כאן לא
 את למת ולא את לאזי המה, עד כאן הוא חלק הנחלה שבמקרא, ע"ז צאה חסודת הנחלה. הקדוש
 אליו מנעםמחור ירש אותה, כלומר אז יירש הנחלה אחד מן הקדושים אליו מנעםמחור. ולשון זה
 דומה למקרא (צפלה ט"ז למ"ד) כאשר ליה ה' אל משה ויניסוהו אהרן לפני העדות למעשרת, שטעמו
 הסוד ויניסוהו וגו' כאשר ליה וגו', כן כאן וירש וגו' הקדוש וגו'. ואות וי"ו של ונתחם הוא כו"ו
 של ולא ישיב את העם מלרימה, שטעמו כנחלת למען או כדי (ע"פ רמ"י) כלומר לא ירצה לו
 סוסים כדי או למען לא ישיב, כן ונתחם טעמו למען תוכלו לתת, כלומר שאין כאן מי שתוכלו
 לקיים הנחיתה, ונחלת לשאריו מוסב על אציו שהזכירו קרא, וטעם לשאריו למי שהוא שאר אליו,
 כלומר למי שהוא שאר לאזי המה, דהיינו צו שהוא את המה, או אחיו שהוא דוד. ויחורגם (וועגן
 זיין פאטער קיינע צירידער האט, אום זיין ערצטייל געגעבן לו קענעגן זיינעם (דעם פאטערס)
 ליריקעגעצליגעגענגן פֿערוואנדטען, זף זאלל עם ערצען וגו'). והנה ממה שאמרו (צ"כ קט"ו צ')
 לשאריו זה האז דכתיב שאר אציו הוא. דכתיב בלחמה האז, יתבאר לך כי דעת רבותינו הינה ע"ד
 הנזכר צה, ונפלה גם תנייחא המ"ט (פ"ח דצ"ב מ"ב) צילפוחא זו דחלמחא. ואין כאן עקיונות
 לשון המקרא כמו שפלה ע"ד הרצ"ס. ולפי שירושת האז את צו יתגלה לנו מדויקא דלישנא שאינו
 אלא מאמר הנותן טעם למה שקדם אליו במאמר, לכן אמרו שם בחלמוד קראי שלא כסדרן כתיבי:
 וירש אותה. אחר שאמר ממילא ידענו שהוא ירושה. ומה צל הוספיק וירש אותה, וכל
 שצא לזכור על ירושה שאין צה נחיתה, והיינו ירושה צדק שאמרו רבותינו, דמי שסי' לו צ'
 צנים ומחור צחיי, והינה זה הן שפלה צנים והצן סי' הינה צה אחת. ואח"כ מה הוקן, שפלה
 צני צניו יורשים חלי הנחלה, ונת צו החלי, כי כל אחד ואחד מהן יורש חלק אציו שהוא צדק,
 וכן הדין צניי האחים, וצניי אחי האם עד ראש הדורות. הנה צ' הצנים יורשים אף שלא ניתן
 להם כלום שהיו אז צדק, ולזה הוספיק קרא אחר ונתחם לשון וירש. והא דלא אמר וירשנה צלות
 הכני, רק וירש אותה צמלת הכני שהוא תמיד למעט, כל צדא לזכרות, דוקא יורשים של מעשמת
 האז הם יורשים צדק, אבל יורש שמונעמסת האם אינו יורש צדק, דמי שמת ואח"כ מתה אמו,
 אין אומרים הואיל ואילו סי' הן קיים ה" קודם, אף יורשין של צן יי"ה קודמין ליורשים של אשה
 זו, ויהי אחיו מאציו יורשים אמו של זה אחר מוחו של זה, אלא זכע צנה הוא שירשנה אם ה"י
 לו זכע, ואם אין לו זכע תחזור ירושתה למעשמת צית אציו, וע"ז צא לזכרות מלת אוחה, שהוא
 תמיד למעט: (יג) וראיחא אותה ונאספתה בכל המורה כל וראיחא חסר ה"א וכאן ה"א צבוק
 התיבה עפ"י המסורה וצעה"ט אמר צה לפי דרכו; ולדעתי נכון הוא מאד הכלל שצדיק כי בכל
 פעל הנעשה צחפץ וצרתון תחסר צו ה"א (ע"פ צחפץ מות צצקצחם), לכן צחפץ"י זו שמייתת
 משה חלוי צה ומעטע האדם להחעלצ צדק המקרב מיתתו, לכן צא אליו חלוי, לעשות פעולת
 ראי"י זו צחפץ וצרתון גמור, ולזה נחלה ה"א צבוק מיתתו; וצ"ד יצן לנו שאמר (לקמן סי' יט)
 ולויתם אחיו לעיניהם ונתחם מהודך, שצא שני הפעלים ולויתם ונתחם צה"א צבוק התיבה עפ"י
 המסורה, כי צעשיית פעולת אלה שחשקע צהם שונסו להזריח שמו של ירושע, הוא מן הטעם
 להחעלצ צה, לכן אמר צפעולתם צה"א חלוי צבוק, שפלה, לעוררו לפעול אחת צחפץ וצרתון. ומה מתקן
 צה דצ"ל צפפרי, צפ' וילווה כאשר דבר ה' ציד משה, מה ליה הקצ"ה את משה צמנחם כך
 ליה משה ליהושע צמנחם. ע"כ. ראש עומק דעת רצ"ל צדרכי הלשון שהצניו פעל ולויתם ונתחם
 לפעולת הנעשיית צמנחם, מנחת תוספת ה"א, עומ"ש ציגם ואחת ליהם זאת עשו: (יד) באשר
 מריחם פי. מלת כאשר צכ"ף יורה צכ"י על הדמיון כאשר עשה כן יעשה, וכאן יורה על הפנה,
 כמלת באשר צצ"ית, באשר את אשתו, באשר ה' אחר, ור"ת יצ"ע מנחם דסרצחון על מיימיו, וס'
 לו דמיון (מיה ג') ויסת פניו מהם כאשר רעו, צצנת אשר רעו: (יח) וסמכת את ירך עליו.
 לזכרות את ישראל שהוא צמקומו ועליו סמך (ראצ"ע) ולהעיד שאליו נתחן הגדולה והסדרה שיש
 לך, כמו שיקמוך האדם על הקרצן שעליו נתחן את חסאיו (כלצ"ג) ולחלמודן (סנהדרין י"ג צ')
 אין הסמיכה צידים מנחם אלא צמנח קרי לי' רבי ולהרמזים (פ"ד מנסהדרין) לזכרות הוא דלא
 צני סמיכת ידים מנחם, אבל משה סמך ליהושע ציד. ובספרי איתא א"ל הקצ"ה למשה חן תורגמן
 ליהושע להיות (שאל) ודורש ומורה ורואות צחפץ, העמירו מן הארץ והוסיפו אלך על הספסל,
 ע"כ. פירשו סמיכה זו מוחסית ועיונית, דמתחלה ה"י יהושע יושב לפני משה כדך חלמיד היושב
 לפני רבו ע"ג קרקע (צ"ח פ"ד צ', ועיי' ר"פ הקורא את המגלה, מיימות משה, ונעורי אכן שם)

ותסו להעמידו מן הארץ ולהסיעו אליו ע"ג הספסל, לפי"ז מלת וסמכת ענין קרצת דבר דבר כמו סמך מלך צנל אל ירושלים (יחזקאל כ"ד) וכמורגל צרכותיו הסומך גאולה לחפלה, צרכה הסמוכה למצבתה. ומלת עליו כמו ועליו מטה מנחה שפירושו אלל לזו, וטעם וסמכת את ידך עליו, תקרב את ידך אל לזו, להסיע אותו סמוך לידך השמאלית — וצדך עיוני, ידך, כלומר כחך ויכלתך, כח מעלות שכליות ורוחניות אשר לך משפיע עליו צדך צרכה, כענין סמיכה הנאמר בילמך, דגן ומירוס סמכתיו: (י"ט) וצויתה אותו לעיניהם. תמנה אותו לנגיד עליהם כדי שיקצורו ויסמנו צוקלי, כי יאמר לזו על המני כמו וזך לנגיד, וכן ולמן היום אשר לימי שופטים: ונתת מהויד. הוד מלכות, מן לו אלו סדרה צמיך שיתחילו לנהוג בו כבוד, (כע"ס):

כח (ב) לחמי. אלו אמורים (ספרי), כי גם הצד יקרא לחם, כמו למחם כגללים (לפני' א'), וכן כי למחם לנפסם (הושע ט'), וצממות רבם א"ר לוי בערכיו קורין לצמר

לחמי (עי' ערך ערך לחם) ויריד צמלת לחמי כיריד צית תפלת, ר"ל המיוחד להסתכל בו אלו, כן לחמי צמר המיוחד להתקדש אלו, וראוי למרגמו (דאם מיר געוויי העטע פלייט), והמחממו (מיינע טפיינע) לא יספ דבר כלפי מעלה: (ד) את הבבש אחד. ארז"ל (מנשה כ"ח) חם נאמר הכצם למה נאמר אחד, אחד המיוחד בצעדרו, ע"כ. הכוונה על שמינה הכתוב צלשונו לוואר הכצם צה"א ואחד צלל ה"א, וצממת שניהם ראויים צה"א כתיב צממות, דוגמה לזה נאמר (ש"א א') שם אחת חנה ושם השנית פנינה, דען הראוי לוואר שם האחת, כמנהג הלשון צלל אחת שם האחד חלד ושם השני מידד (לעיל י"א), שם האחת שפרה ושם השנית שופה, ואמר שם אחת צלל ה"א צללם לפלך ההלטרפות צצנייהם, ולהורות שהיא היתה הספורה ומיוחדת נצטיו, כי את חנה אהב; וזה מתבארים דברי רש"י המעוהים שצמם' מנחות (ד' י') שאמרו אצל נחמך המצח אפי' ראשון בין הערצים, ובהוא קרא לא כתיב את הכצם האחד תעשה צצק (ע"ס שפלה ה"א צדפות צעמות, וע"ס צהעמקת הר"ע צרטרור), וכוונתו מוצאת שצנפול ה"א נחמלך ההלטרפות צציותם, וע' צממאנים להראצ"ע עיקר ההבדל צצין שתי הלשונות (כור"ה). ועל יסוד זה ישמשו צצותיו גם צדך שיתחם מלת אחת לענין הסלמה, אמרו (מנחות י"ח) והיה מציב לו ציזת עד לאחת, ומלת נאל שיהא צצצרי מלת הפלגה יתחממו הארמי צמלת למדל. ע"ס צצות': (ז) ונסכו רביעית ההין.

לצצותיו (יחזקאל ל"ד) הך קרא צממיר של ערצית כתיב סירש"י דהאחד של ערצית דהא מני' סליק דכתיב לעיל ואת הכצם השני תעשה צין הערצים ועשירית האיסה וגו' עולת חמיר וגו' ונסכו צציעת ההין, וילמד של שחרית משל ערצית מה זה טעון נככים אף זה טעון נככים, ע"כ. והוא חמיה דהא מוקרא מפורש לפנינו ואת הכצם השני תעשה צין הערצים כמנחת הצוקר וכנסכו תעשה, הרי מוצא דעיקר נככים צצל שחרית כתיב, וקרא גופי' חלה ערצית צצל שחרית, והרצ צצתם סופר (ח' אר"ם כ"י) ה"א צצם כ"י יד אלו' דכצר נחקשו דבן קטש"א צקושי' זו, ולא מלאו י"טצו נכון, והוא ז"ל אומר, דקרא ועשירית האיסה משל שחרית קאי, צמה שכתוב את הכצם אחד תעשה צצק, ואבז גררל כתב שם ואת הכצם השני וגו', וא"כ דשחרית עסק וצא ומקיים ועשירית האיסה וגו', נמלא מנחה עיקרה צצוקר נאמר ואח"כ אחי סכינא חריפא ועסקא עולת חמיר העשו' צצר סני' וגו' והדר אמר ונסכו צציעת ההין וגו' חה אדממוך ל"י לאחרי קאי שהוא ואת הכצם השני, א"כ המנחה עיקרה צצחמית ונסך היין עיקרה צצצית ואדממוך ל"י לאחרי קאי והשתא מה דכתיב כמנחת הצוקר וכנסכו ר"ל כמנחת סלת של צוקר, וכנסכו של עצמו, שניהם יעשה לרית נחם. וזהו יצון דצ"פ חלוצה צעולת סניי כתיב צמנחת הצוקר וכנסכה, צמטיק ה"א דשם ליכא הפסק צין מנחת סלת לונסכו צציעת, א"כ תדווייאו אדשחרית קאי' וכי אמר אחד כך ואת הכצם השני תעשה צין הערצים כמנחת הצוקר וכנסכה, ר"ל נככה של מנחת הצוקר דמנחה הוא לשון נקמה ועלי' קאי כנסכה שהרי צצר הזכיר נככי צוקר צרים הפרעה, משא"כ כאן צממיר דפ' מינחם, ע"כ. פירושו לרצון רק קרא דונסכו צצל ערצית, וקרא דועשירית האיסה צצל שחרית, דלא כסירש"י, מתבאר דצציו, דוממטיק צין עשירית האיסה לונסכו צצילתא אחרית' ועוד מדמוסין קרא צונסכו מלת לכנס האחד דמיוחר ה"א לגמרי, וזה משמע דקרא ונסכו אינו מדבר מאלוהי כצם דליידי צ"י קרא דועשירית האיסה, דהא צצל שחרית חה צצל ערצית, אמנם פירושו צצק דמנחת הצוקר ונסכו אינו נכון לדעתי לחלק כנסכו מונחה דה צצוקר, וכנסכו צצצית, דדל"י כנסכו דומי' דמנחת ושניהם של צוקר, כי דרך הלשון שלא יבואו שני נכמכים על סומך אחד, לא יאמר מרכות וחיל פרעה, כ"א מרכות פרעה וחילו, יאמר מעשה איש ופקדוהו לא מעשה ופקדוהו איש, דרכי איש ומעלליו לא דרכי ומעלליו איש, יאמר מנחמות אדם ומחולותיו לא מנחמות ומחולות איש, וכן אור ישראל וקדושו, מלך ישראל וגואלו, וכן צ"מ כששנים כסמכים על סומך אחד, יבוא הראשון צצממוך והשני צציו, הכי נמי כמנחת הצוקר וכנסכו, שניהם כסמכים אל צוקר וצ

וזה שני צבתי, ופענו כנכך הצוקר, וכי תימא א"כ מה קאמרי רצנן ילמד פסרית מערצית, הא נכך הצוקר מוצא צקרא, דאין זה כלום, דמי יכרישו לפרש כנככו על נכך היין, דילמא כנכך הסמן שהיה יליקת הסמן וזלילתו צמנח סלת, וכבר מלאנו לשון זה צמנח עומר (אמור כ"ג י"ג) ונסכה יין רביעית הדין, דאמרי' עלה (מנחות פ"ט ז') כחצי ונסכה וקרי ונסכו, נסכו דמנחה (דהיינו סמן) כנככו דין' (פתי"ס מנחות פ"ט ז"ר) סקור דזה דעת רס"ל דכבר דיליקת סמן לא אקרי (נכך) לשון יליקת ונסכו פה"ס ענין פסיכה, ופסיר נוסל לשון נכך על יליקת הסמן צבולת המנחה, כי לשון נכך יפוש גם על הצלילה והחערות, כמו מנסה י"ה (משלי כ"ז) שהוא חערות המנסה להעמידו על טעמו כראוי, וכן מנכך צקרה דוח עושים (ישעי' י"ט) נכך עליהם דוח חרדנה (ס"ס כ"ט) פ"ט רס"י. וצמנח ודמנח ומנכך לחד ז"ר מנכך היינו מערב, וצמנח אחר קרא סלת צבולה צמנח, ופסיר נוסל לשון נכך על יליקת הסמן וזלילתו צבולת המנחה, ופעם כמנחה הנכר וכנסכו, כבולת המנחה של צוקר, וכיליקת הסמן וזלילתו של צוקר, חעשה צכנח שני של צין הערצית. וזה כמנחה הנכר וכנסכו הוא צמנח מה דאמר קרא לעיל וערצית האיהם סלת למנחה צבול צמנח כחצי רביעית הדין, דמיייר צבל צוקר (כפירוש הרב צח"ס ה"ל) א"כ לא הוכר יין צבל פסרית, ופסיר קאמרי ילמד פסרית מנכך ערצית. וזה מתיישב לנו כדל הלשון שנכנל לפרש מזה (כ"ט ז"ל) סס אחר כמנחת הנכר וכנסכה חעשה לה, וכאן לא אחר רק חעשה, כי סס צוקר מוצא צפירות עשיית המנחה ונסכו היין, לכן אחר חעשה לה, דמנח לה מנמנחותו כל הסיוצים הגלגלים לעשות לעולה, אבל כאן דנסך היין לא הוכר לרצנן רק צבל ערצית, וזלשון כמנחת הנכר וכנסכו אין מנמנחותו רק עשיית המנחה צללתה ויליקת הסמן וזלילתו צמנחה, ומכר נכך היין דנכר, לא יוכל קרא לומר חעשה לה, דזהו עדיין לא נעשו כל הסיוצים הגלגלים לעולה שספר נכך היין הגלגל לרצנן מנכך ערצית. גם צמה שאנו מפרשים כנסכו על יליקת הסמן וזלילתו צמנח סלת, לא על נכך היין, אלו מרמיים עוד, דלשון אשה ריח ניחוח לה' שאמר אחרי מוסב על שניהם, כי המנחה סלתה עם צמנה פה"ס עולים לאשים, ואם נפרש כנסכו על נכך היין, נלמד לדחוק ולומר דלשון אשה גר' אינו מוסב על כנסכו, כי היין אינו לאשים רק מתנכך פ"ג המנחה סיוור ממנו לשימין: נכך שבר. אם י"ה מנח סכר כאן סס למנסה, כמו יין ושכר אל תשת, ה' ראוי להזכירו צרי"י דקרא, כנפשת אומר כ"ג י"ג ונסכה יין רביעית היין, ולומר כאן ונסכו יין ושכר, ומדמנחו עם מנח נכך יורה שהוא חלק הפעל ולהורות צלחם אופן י"ה הנכך, כי פסיכה דבר הנחל אל כלי מנוקב הוא צבני דרכים, א"י להשאיר הנכך פתוח, וזה לא יתמלא הכלי כי מיד צבא אל תוכו מולא מקום ללחם ממנו דרך הנכך. וה' לנסחם הנכך עד שיממלא הכלי על כל גדוהיו ואח"כ פותחו ויזל המנסה דרך סס המולה. ונסכו היין צמח חורב דרך זה השני, דנפשה ממנכך היין פ"ג המנחה יהיו הנככים פתוחים ופוקקים עד שיממלא המנחה חסלה מן היין ואח"כ פותחו ויורד לשימין. ונסכו היין ויליקתו דרך זה קרא הכתוב, נכך סכר, כלומר יליקת ופסיכה דרך המנחה והמנסה את פתח היין (אשטיגנעדנן גוס מיללנעדנעם גיטען), כי הפתח יין צלגיות דקות אין היין מנציעו, כיא כשפוחו צלגיות גבות שוממלא גרורו אז הוא מנחה ומנציע את פתחיו. וקרוז ללשון זה כוסי דו"ס (מסילס כ"ג) שפירשו כוס שהוא גדול ומלא כדי לרווח את המנח. הכי פירשו רבותינו (סוכה מ"ט ז') צומן שהנכךין פ"ג המנחה שוקקין הנכך שזרעם המנחה שהנככים יורדים צו לשימין לקיים מה שנאמר הסך נכך סכר. דמנח סכר לשון שחי' לשון צביעה לשון סכרות, דכי שבע אינח סמחא מרגוני' שבע, ויראה דלכוונה זו כחז רס"י (ס"ס מ"ט ז') הנככים מקלחין ויורדין תחת הסוטהין פ"ג המנחה וצמנח היה נכך וכו', ומנחה צמנח' סס עליו מנין לו זה שפתוחם הספלים מקלח פ"ג המנחה ומנח לשימין ולמלא מנכך הספלים יורדין לשימין. ודעת רס"י דמנח נכך סכר ה' יורד חסלה פ"ג המנחה. ולא ידעתי למה לא הזכיר הרמב"ם צמנחו מפקיקת הנככים: (י) על עלת החמיר. מניח שאין מוספין קרבין אלא צינחיס (ספרי), פ"י דמנח על ידע' דמוסף היום יצא אחר חמיר לא קדם אליו, ומדאמר עולת לשון יחיד ידעו דהמוסף קרב אחר אחר מן העולה והוא עולת הנכר, דאם אחר חמיר של צין הערצית ה"ל לומר עולת לשון רבים אחר שתיסן צא, אלא פ"ג שהוא צין שחי' העולות, ולא ידעתי למה האריך הרא"ש כ"כ צחי' דכ"י הספרי, וכן צבל זרע אצרכם שפתיק דכ"י הרא"ש והגה"ה מנח המנח סס, והדברים צדורים כפסוק, ולשון רס"י מגוועס קלח צזה. וכבר פסיר עליהם הרא"ש: (יב) לפר האחד לאיל האחד לבבש האחד. לא הזכיר כאן גם הסוכס הכללי המתפשט לכל הפרטים כנאמר הסגים ונפרט צמח הסכות (כ"ט י"ד מ"ו) לפר האחד לשלשם עשר פרים לאיל האחד לשני האילם לכנח האחד לארבעה עשר כנשים, וה' גם כאן ראוי לומר לשני הסרים לשבעה הכנשים, אבל סוף דזה עומד צמנח נככים (שלם פ"ג י"ג)

(י"ג) כחמסר אשר חששו ככה חששו לאחד כחמסרם (וזכו כוונת רש"י צמ"ש כחששו נכרי פר שכן הם כחוצין צמ" נכרי. והרא"ם לא הצין כן), והא דלא אמר סתם לפר לאיל לכבש. שהיינו יכולים לפרשו לכל ער לכל כבש, כנקדשותו אחרות, בלתי תלת אחד, כ"ל שצא להורות שאין מנין העולות מעכצ, שאם לא תלת אלא כבשים מקריבין ששה, ואפי' לא תלת אלא אחד מקריב אחד, צין צריח צין צימי המועדות כלם, (עברונצ"ם ספ"ח מחמירין) לכן הוכיף תלת אחד: (יד) לחדשי השנה. תלת לחדשי לדעת רז"ל חינו מענין חדש צחדשו אשר על זמן תקופת היסוד סבוב שלם (תאנאטע), דא"כ מאמר לחדשי השנה טוסף לגמרי, כמו שלא אמר כ"א עולת שנת צצצנתו, ועוד דא"כ הי' יותר רחב לומר לחדשי כל השנים, אבל הוא מענין חדש ימינו כקדם, שהוא הסך היסוד צציצת הדבר להיות כצחלת היסוד (כ"י), והמכוון שפולת המחמירין שנקלחו ממועות המדומה הנגזית צשנה זו חין מקריבין אותן צשנה שלאחרי כי בכל שנה ושנה לריכים להקריב המחמירין ממועות המדומה המדומה כצימי המדבר צריח ניסן, כחשד"ל צו ציום הוקם המושכן צו ציום נחמיה המדומה המדומה, ואמר הכחוד צהקמת המושכן ויהי צחדם הראשון צשנה השניית צחד לחדש הוקם המושכן, וז"ש רז"ל (כ"ה ז') לחדשי השנה אמרה חורה חדש והצא קרבן מתדומה חדש: (כו) בשבועותיכם. חונקלם ויצ"ע חרגמו צעלרתיכון, וטעמו צליא (רעליגיאנטפסעט), ואם נחרגמו כפי המורגל (וואנען-פעסט) חין צו טעם וכוונה כלל, ועומ"ש מזה צס"פ ראה: (כו) שבעה בבשים. חומם צכצשים הבאים עם שתי לחמי עגרת אמר (חומר כ"ג י"ח) צצצנת כבשים צחי"ר, וז"ל טעמו, כי הצחים עם לחמי עגרת, חף שאין מין אחד מעכב על מין חצרו, מ"מ צכל מין ומין מעכב ומספרו (פחמ"ט פ"ד וצנחות מ"צ), לכן אמר שם צצצנת צחי"ר הסמיכות, להורות על החלשות והעדרות, כי מספר העצמה מעכב צו, חומם כחן צמוספי חמם שאין חמינו מעכב עליו, צא צצצנה כנפסד, להורות על ההחלשות והפסדות, כי כל אחד צפ"ע, ואם לא נמלא כל חמינו הראוי מקריב את מה צצידו:

כט (ז) ובעשור לחדש. וכן צמ" אמר אך צעשור לחדש, צעשירי מציני לי מאי צעשור (מכרשצ"י חט"ה קפ"ה, ואמר שם רעיון נסגב צזה ואינו ע"ד הפסעט) וכן (למעלה פ' י"י) וצחמשה עשר יום לחדש (ולקמן פ' י"ג) וצחמשה עשר יום לחדש הי' רחוי לומר וציום חמשה עשר, כחשפט צמספר קדורי להקדים יום החול, (כצחמסר ט') יום חרצנה עשר, יום חמשה עשר, (וכדע"ז י"י) ציום עשרים וששע, (וצנחמ"ט) ציום עשרים וחצצנה, וז"ל לפי שהימים האלה מיוחדים צעניניהם להיותם מועדי ה' ומקראי קדם, ואין להם שום העטרפות צצצינת הימים הקדומים להם, לכן לא אמר צהם המספר הקדורי שהוא מספר מועדק (רעלטיטפסעט לאהלווארט) שחלקי המספר מועטרפים זה עם זה צצצינת הקדם, אבל השתמש צהם המספר היסודי (גרונדלאל) שהוא מספר צודד (אצולוטום) שאין חלקי המספר מועטרפים זה עם זה, אבל מונה אותם לפי מה שהם בלתי צצצינת הקדים להם וכאלו הימים האלה צצצינת קדושתם עומדים מתצודדים לעומם צלתי העטרפות עם הימים הקדומים שהם ימי החול, ומטעם זה נתייחס שם חג לימים האלה כי הם עומים העוסק צין הימים הקדומים והמחלשים (כמ"ש צמספטים צששם רגלים חמג); ויום השבת חף שהוא צדל צקדושתו מעשת ימי המעשה, מ"מ להיותו סוף ששת ימי המעשה שלפניו, וימי המעשה שלאחריו הם שוב צחללת זמן חדש, וגם ששת ימי המעשה כלם הכנה והזמנה ליום השבת, והולנד עליו צכל יום ויום מעשת ימי המעשה, לזכור את יום השבת, כחכוד זכור את יום השבת (עומ"ש צמ" יתרו צשם רמז"ן), לכן אמר צו חמיד את מספר הקדורי וציום השציעי שבת, שהוא מספר מועדק, וציום חמרון של סתם וסכות אמר וציום השציעי, ציום השמיני, מספר קדורי מספר מועדק, לפי שהם עומדים ציחם קדושתם צצצינת העטרפות עם הקדומים להם, וז"ל עוד צטעם דלא אמר כחן צעשורה או צעשירי לחדש כצליך רק צעשור שהוא צצנחות מקור זכר שער צקמ"ן וחול"ם, כי צצר הכונו קדמונינו צצצצור גדר הסם והפעל, לדמות הסם הוא להורות על ענין מופסע מן הזמן, ומדות הפעל להורות על העשות ענין מה צצצול זמן העשותו, וצחמך חמול היסוד חמר חף צצצור על הזמן העצר הכונו והעמיד, מ"מ הם ככנסים צצצור הסם, לפי שאינם כ"א קריאת חומים הסם בלתי מורים על שום עשיי, וגדר המקור הוא חצבה מורה על העשות ענין מה צקחם מציני צציצול זמן העשותו צצצור או צצצור, ויש צו לפי ז"ל ד-ז שיהא לשם ודבר שיהא לעל, כי מול שהוא מורה על עשיי מה הוא ככנס צצצור הפעל, ומול שאינו מורה על עשיי צזמן מוגבל ואינו כי אם קריאת שם עשיי הנה מהה הלא הוא נכנס צצצור הסם, ולזה קראוהו שם הפעל, (נאמען ווערצי) וישתמשו צו צמקום הסם גם צמקום הפעלים עוצרים ועמידים, כחלות הלילה איני יולא צצצור מורים, דקלחם פירשוהו לשם דבר ורש"י ורש"ם פירשוהו למקור עם כ"ף השמוש וטעמו כחלק הלילה כלומר כשיגיע הזמן שפוסל עליו לומר שהוא שעת